

Van bewust belijden naar bewust voorleven

John van Werven, 1310634

Viaa Hogeschool Zwolle

17-5-2017

Begeleider: Annemiek de Jonge

Tweede begeleider: Peter Bareman

Intern begeleider GSG: Lucy Doorn

Woord vooraf

Professionele nieuwsgierigheid, dat is wat aan de basis lag voor dit onderzoek. Als stagiaire en beginnend docent heb ik op drie vestigingen van de GSG gewerkt (Menso Alting, Gomarus Drachten en Gomarus Leeuwarden) en ben ik in aanraking gekomen met de gereformeerde identiteit van de school.

Bij mij rees telkens weer de vraag hoe ik als docent de gereformeerde identiteit handen en voeten moet geven. Temeer omdat ik zelf niet uit een kerkverband kom wat verbonden is met deze visie; een visie die een vereiste was om binnen de GSG te kunnen werken. Dit is een vraag die in veel gesprekken met collega's en leidinggevenden aan bod kwam en uiteindelijk resulteerde in een afstudeeronderzoek.

Een aantal doelstellingen en randvoorwaarden die in de onderzoeksopzet beoogd waren, zijn in het daadwerkelijke onderzoek niet gehaald. Het onderzoeksproces loopt in de praktijk toch anders dan vooraf bedacht. Dit wordt in het rapport uitgebreid toegelicht. Als onderzoeker wil ik hierin transparant zijn, omdat dit invloed heeft op de representativiteit van de uitkomsten.

Tot slot wil ik in dit woord vooraf een dankwoord schrijven aan mijn vrouw Marjet. Zonder haar was dit rapport niet tot stand gekomen. Marjet en ik zijn in de vier jaar dat ik studeerde getrouwd, we hebben twee kinderen gekregen en ons eerste huis gekocht. Deze turbulente tijd was verre van ideaal om in te studeren en een onderzoek te doen, maar mede door haar steun, vertrouwen en opofferingsgezindheid is het mij toch gelukt om dit succesvol af te ronden.

Groningen, 17-05-2017

John van Werven

Samenvatting

Bewust belijden was binnen de GSG vooral toegespitst op het lidmaatschap van de GKv of CGK en het onderschrijven van de belijdenisgeschriften. Dit gaf de zekerheid dat personeelsleden voor dezelfde opvattingen stonden. Bewust voorleven is wat de huidige context van de GSG vraagt. In een maatschappij die individueler en meer seculier wordt is de school een plek waar het christen zijn voorgeleefd moet worden voor de leerlingen.

In opdracht van de GSG (Gereformeerde Scholengroep Groningen) is onderzocht hoe de vertaling van hun identiteit naar het onderwijsconcept is uitgekapt en wat docenten daarvan vinden.

Vanuit deze opdracht is de volgende hoofdvraag geformuleerd:

“Wat verstaan docenten binnen de GSG onder de opdracht om ‘leerlingen te helpen zich als burgers van Gods koninkrijk te begeven in onze wereld’ en wat kunnen en willen ze met deze opdracht in de praktijk?”

De hoofdvraag is gesplitst in een aantal deelvragen die moeten bijdragen aan de beantwoording van de hoofdvraag:

- 1) Wat zegt de literatuur over burger zijn in het koninkrijk van God
A: Wat wordt er precies bedoeld met ‘burger zijn in het Koninkrijk van God’?
B: Wat houdt het in om burger te zijn in het koninkrijk van God?
C: Wat onderscheidt een burger van Gods koninkrijk van burgers van de wereld?
D: Is Gods koninkrijk zichtbaar op aarde of alleen in de hemel?
- 2) Welke waarden en eigenschappen passen bij burgers van Gods koninkrijk?
A: Over welke waarden en eigenschappen spreekt de Bijbel als het gaat over burgers van Gods koninkrijk?
B: Welk gedrag hoort bij deze waarden en wat wordt hierin van mij als docent gevraagd?
- 3) Wat hebben docenten nodig om leerlingen te kunnen helpen als burger in het koninkrijk van God zich te begeven in de wereld?
- 4) Wat zijn actuele visies op (christelijk) burgerschapsonderwijs?
- 5) Wat is de rol van de docent binnen burgerschapsonderwijs?

Uit de vragen zijn vier kernpunten geformuleerd voor een verkenning van interne identiteit dragende documenten. Deze vier kernpunten zijn:

- Visie op Gods Koninkrijk
- Visie op de wereld
- Visie op burgerschap en burgerschapsonderwijs
- Visie op de rol van de docent.

Uit deze verkenning kwam naar voren dat het onderwijsconcept qua visie niet aansluit op het identiteitsdocument en vraagt om verduidelijking.

Om te komen tot een theoretische basis is een theoretisch kader opgesteld met actuele visies op deze onderwerpen. Hierin komt naar voren dat vooral de visie op burgerschapsonderwijs en de rol van de docent belangrijke punten zijn in het hedendaagse onderwijs. Op deze punten kan de GSG haar christelijke identiteit goed vormgeven. Dit kan zij doen door te bouwen aan een hechte, veilige gemeenschap van waaruit de wereld wordt verkend en ontdekt door docenten, die leerlingen willen gidsen en openstaan voor de leefwereld en vragen van jongeren.

Tot slot zijn docenten geïnterviewd om te horen hoe zij het onderwijsconcept lezen en of zij uit de voeten kunnen met de opdracht om leerlingen te helpen zich als burgers van Gods Koninkrijk te begeven in de wereld. Hieruit blijkt dat docenten leerlingen volgeling van Jezus willen maken en ze toerusten tot autonome jongvolwassenen met een sterke identiteit die verantwoordelijkheid nemen voor hun rol in de samenleving. Ze

willen een voorbeeld zijn als christen en dit delen met de leerlingen. Hiervoor willen ze intervisie, toerusting en onderlinge verbondenheid zodat ze een sterke gemeenschap zijn die het geloof kan uitdragen.

Inhoudsopgave

1	Projectkader	6
1.1	Aanleiding	6
1.2	Verkenning.....	7
1.2.1	Visie op Gods koninkrijk	7
1.2.2	Visie op de wereld.....	7
1.2.3	Visie op burgerschap en burgerschapsonderwijs.....	7
1.2.4	Visie op de rol van docent	7
1.2.5	Conclusie	8
1.3	Onderzoeksvragen	8
2	Onderzoeksopzet	10
2.1	Strategie	10
2.2	Planning & uitvoering.....	10
2.3	Data-analyse.....	10
2.4	Onderzoeksmateriaal	11
2.5	Presentatie.....	12
3	Theoretisch kader.....	13
3.1	Inleiding	13
3.2	Literatuurstudie	13
3.2.1	Visie op Gods koninkrijk	13
3.2.2	Visie op de wereld	13
3.2.3	Visie op burgerschap en burgerschapsonderwijs.....	13
3.2.4	Visie op de rol van de docent	14
4	Onderzoeksresultaten	15
4.1	Verloop van de gesprekken.....	15
4.2	Respondenten	16
4.3	Vragenlijst Focusgroepen.....	17
4.4	Resultaten gesprekken focusgroepen	19
5	Discussie	22
5.1	Steekproef	22
5.2	Gespreksdynamiek.....	22
5.3	Literatuuronderzoek.....	22
5.4	Topiclijst.....	23
6	Conclusies	24
6.1	Visie op Gods Koninkrijk en op de wereld	24
6.1.1	Het Koninkrijk is hier en nu	24
6.1.2	Docenten willen een duidelijke visie	24

6.2	Visie op burgerschap en burgerschapsonderwijs.....	24
6.2.1	Christelijk burgerschap begint bij gemeenschap	24
6.2.2	Christelijk burgerschap vindt plaats in de context	25
6.2.3	Volgelingen kiezen zelf	25
6.3	Visie op de rol van docent	25
6.3.1	Geen perfecte maar échte christen	25
6.3.2	Leerlingen hebben een gids nodig	25
7	Aanbevelingen.....	26
	Bijlage 1 Samenvatting sessies focusgroepen.....	27
	Bijlage 2 Resultaten coderen Focusgroepen	30
	Bijlage 3 Resultaten codering enquêtes	32
	Bijlage 4 Vragenlijst onderzoek GSG	33
	Bijlage 5 Identiteitsdocument GSG	35
	Bijlage 6 Personeelsbeleid Gereformeerde Scholengroep	38
	Bijlage 7 Onderwijsconcept GSG.	41
	Bijlage 8 Geluidsopnames focusgroepen.....	41

1 Projectkader

1.1 Aanleiding

De GSG is sinds 2015 bezig om haar identiteit te herformuleren. Aanleiding hiervoor is de veranderende maatschappij waarin de verzuiling afbrokkelt. De vraag *'waarom bestaan wij?'* wordt steeds vaker gesteld aan christelijke organisaties. Voorheen was lidmaatschap van een christelijke organisatie normaal. Binnen de gereformeerde traditie was men lid van een gereformeerde kerk en van een gereformeerde school. Daardoor was het mogelijk participatie formeel te begrenzen door lidmaatschap van een of meerdere kerken.

Veel scholen gaan mee met de tijd door hun benoemings- en ledenbeleid aan te passen, zo ook de GSG. Dit vraagt om aanpassing van de formele identiteit aan de hand van een identiteitsdocument.

De school is gestart door als pilotschool mee te doen met het project "Identiteit als sterk merk" van het Landelijk Verband van Gereformeerde Schoolverenigingen (LVGS).

De GSG heeft met behulp van een onderzoek van de LVGS binnen de school en een intensief intern traject een nieuw identiteitsdocument geformuleerd wat de gereformeerde identiteit van de school moet verwoorden naar ouders, leerlingen en personeel.

Het aannamebeleid van docenten is ook beïnvloed door deze ontwikkeling. Docenten worden nu getoetst op hun overeenstemming met de gereformeerde identiteit en niet op lidmaatschap van de GKv of CGK. Hiervoor is aan de hand van het identiteitsdocument een personeelsbeleid opgesteld dat nieuwe medewerkers dienen te ondertekenen.

Het identiteitsdocument en personeelsbeleid is per 1 augustus 2016 ingevoerd. De volgende stap is de doorvertaling van dit document naar onderwijskundig en pedagogisch beleid.

In deze fase loopt men tegen de verschillen in de formele identiteit en de beleefde identiteit aan. Formeel is er nu een identiteitsdocument, maar de waarden en het gedrag wat daarbij horen kunnen verschillend beleefd worden op de werkvloer.

Vanuit de school wordt er geïnvesteerd in conferenties, georganiseerd door medewerkers waarbij om de beurt onderwijzend personeel en management met elkaar in gesprek gaan over wat gereformeerd onderwijs is en wat dit betekent voor zowel het personeel als ouders, leerlingen en stakeholders.

Er wordt dus volop geïnvesteerd in deze zoektocht naar een herformulering van de gereformeerde identiteit en de doorvertaling hiervan naar het pedagogisch en onderwijskundige beleid.

Het voorlopige onderwijsconcept 2016-2021 is inmiddels gepresenteerd aan het personeel. Hierin wordt duidelijk dat de school leerlingen wil opleiden in drie facetten:

- Kwalificatie (diploma, eindtermen, kennis, beroep, vervolgopleiding)
- Socialisatie (burgerschap, sociale gerechtigheid, politieke, levensbeschouwelijke en religieuze tradities, zorg om de schepping en oog voor je taak als christen in de wereld krijgen)
- Persoonlijkheidsvorming (zelfstandigheid, verantwoordelijkheid, volwassenheid, geloofsoverdracht, karaktervorming, moreel oordeelsvermogen, reflectie op eigen taak en handelen).

Dit concept begint met een model van een spinnenweb waarin alle facetten van het onderwijsconcept samenkomen in een gezamenlijk centrum: 'Leren voor je leven'.

Hier wordt onder verstaan: *'we richten ons dus op het leven nu en houden daarbij rekening met het Leven na dit leven. Dit betekent dat we naast aandacht voor de kwaliteit van de vakken en het halen van een diploma of het vinden van werk ook aandacht hebben voor de persoonlijke ontwikkeling van godsdienstige identiteit en onze plaats als christen in de samenleving. We willen goed zijn voor elkaar. Dit gebeurt op een systematische wijze'.*

Zowel op het gebied van socialisatie als persoonlijkheidsvorming wordt volgens het onderwijsconcept van docenten verwacht dat ze *'leerlingen helpen zich als burgers van Gods koninkrijk te begeven in onze wereld'.*

De raad van bestuur is benieuwd of docenten weten wat er van hun wordt verwacht als het onderwijsconcept spreekt van *'leerlingen helpen zich als burgers van Gods koninkrijk te begeven in onze wereld'* en wat volgens hun de slogan van de school betekent: 'Leren voor je leven'.

Zij zijn benieuwd wat de gedachten van docenten zijn bij de opdracht om leerlingen te helpen burger van Gods koninkrijk in de wereld te worden. Weten ze hoe ze dit moeten doen en wat er van hun gevraagd wordt? Op

deze manier moet duidelijk worden of de ambitie, dat het Gomarus wil bijdragen aan *‘Leren voor je Leven’*, ook gerealiseerd kan worden.

1.2 Verkenning

Verder onderzoek vraagt allereerst om een verkenning van de interne identiteit dragende documenten op visie. Hiervoor zijn de interne documenten (identiteitsdocument, personeelsbeleid en onderwijsconcept) met elkaar vergeleken. Deze interne documenten zijn te vinden in de bijlagen 5, 6 en 7.

In de documenten komen vier kernpunten naar voren die als structuur dienen voor deze analyse:

- Visie op Gods Koninkrijk
- Visie op de wereld
- Visie op burgerschap en burgerschapsonderwijs
- Visie op de rol van de docent

Hieronder volgt het resultaat van deze analyse.

1.2.1 Visie op Gods koninkrijk

De visie op Gods koninkrijk is niet consequent vastgelegd in alle drie de documenten en de inhoud van de visie is niet consistent.

In het personeelsbeleid wordt niet gesproken over Gods koninkrijk.

In het identiteitsdocument wordt het koninkrijk van God gezien als iets wat nog gaat komen en waarnaar we onderweg zijn.

In het onderwijsconcept komt dit terug, maar wordt het koninkrijk van God ook gezien als iets waar we nu onderdeel van zijn. Deze visie komt niet voor in het identiteitsdocument en kan daarom verwarrend zijn en onduidelijkheid geven.

1.2.2 Visie op de wereld

De wereld is Gods schepping en Hij heeft de mens het beheer gegeven. De samenleving waarin wij leven is deze wereld.

De wereld is ook een plek waarin gebrokenheid en kwaad is. Christenen zijn geroepen om weerstand te bieden tegen het kwaad en gebrokenheid en door geloof en daden te laten zien dat Gods evangelie redding biedt voor de wereld.

Deze visie is duidelijk uitgewerkt en wordt consequent doorgevoerd in alle documenten.

1.2.3 Visie op burgerschap en burgerschapsonderwijs

Het identiteitsdocument geeft een theologische basis voor burgerschap van Gods koninkrijk in de wereld. Het volgen van Jezus Christus, dit blijkt uit het gedrag van docenten (naastenteliefde, vergeving, respect en dienstbaarheid) naar elkaar en de leerlingen. Tevens een houding van verantwoordelijkheid voor Gods schepping en zijn schepsels. Daarnaast kennis van de Bijbel en van niet-christelijke visies, zodat leerlingen weerbaar zijn in de wereld.

Hier wordt de visie die in het identiteitsdocument zo duidelijk is omschreven uitgekleeft en met name gevat onder het kopje geloofsoverdracht. Het onderwijsconcept is het document bij uitstek waarin de GSG haar identiteit zou moeten verwoorden in pedagogische en onderwijskundige aspecten die terugkomen in de manier van lesgeven. Veel van de punten die nu genoemd zijn zouden ook voor een niet-christelijke school kunnen gelden en zijn wat dat betreft niet onderscheidend.

1.2.4 Visie op de rol van docent

In zowel het identiteitsdocument als het personeelsbeleid is duidelijk beschreven dat van een docent een levend geloof verwacht wordt en dat dit geloof wordt uitgedragen in de lessen en in het gedrag op de werkvloer (naar collega's en leerlingen).

De doorvertaling van deze visie naar het onderwijsconcept is daarentegen erg beperkt. Hier is het vertaald naar laten zien wie Jezus voor de leerlingen wil zijn.

Verder wordt vooral beschreven hoe de docent zich als onderwijskundige en pedagoog moet gedragen, als coach en begeleider die het beste uit leerlingen weet te halen, positief is en hoge verwachtingen heeft. Hier mist een duidelijke christelijke visie op de rol van de docent.

1.2.5 Conclusie

Met het identiteitsdocument, het personeelsbeleid en het onderwijsconcept heeft de GSG haar christelijke identiteit vertaald naar drie documenten met elk een eigen functie binnen de organisatie.

De christelijke identiteit van de school komt duidelijk terug in het identiteitsdocument en het personeelsbeleid, zoals ook te lezen is in de conclusies.

Er is een aantal dingen die opvallen en die met name het onderwijsconcept betreffen:

- De visie op Gods koninkrijk is niet eenduidig. In het onderwijsconcept lijkt het alsof er een nieuwe visie aangereikt wordt. Dit is verwarrend en vraagt om uitleg.
- De visie op de wereld is helder en wordt consequent doorgevoerd in alle documenten.
- De visie op (christelijk) burgerschapsonderwijs is in het identiteitsdocument en personeelsbeleid omschreven met duidelijke standpunten en een duidelijke visie. In het onderwijsconcept lijkt het alsof aan deze duidelijke visie ontbreekt en wordt teruggevallen op algemene onderwijskundige en pedagogische visies.
- De visie op de rol van de docent is in het identiteitsdocument en personeelsbeleid duidelijk omschreven. De docent is beeldrager van de christelijke identiteit en een christen die leeft in verlangen om te leven in relatie met God en dit graag wil delen met de leerlingen.
In het onderwijsconcept komt deze visie niet terug en wordt enkel beschreven dat de docent laat zien wie Jezus is voor de leerlingen. De rol van de docent wordt met name beschreven in algemene pedagogische en onderwijskundige punten, maar zonder de christelijke visie die zo duidelijk en krachtig is omschreven in de andere documenten.

1.3 Onderzoeksvragen

Vanuit de voorgaande onderdelen is de volgende hoofdvraag geformuleerd:

“Wat verstaan docenten binnen de GSG onder de opdracht om ‘leerlingen te helpen zich als burgers van Gods koninkrijk te begeven in onze wereld’ en wat kunnen en willen ze met deze opdracht in de praktijk?”

De hoofdvraag is gesplitst in een aantal deelvragen die moeten bijdragen aan de beantwoording van de hoofdvraag:

- 6) Wat zegt de literatuur over burger zijn in het koninkrijk van God
A: Wat wordt er precies bedoeld met ‘burger zijn in het Koninkrijk van God’?
B: Wat houdt het in om burger te zijn in het koninkrijk van God?
C: Wat onderscheidt een burger van Gods koninkrijk van burgers van de wereld?
D: Is Gods koninkrijk zichtbaar op aarde of alleen in de hemel?
- 7) Welke waarden en eigenschappen passen bij burgers van Gods koninkrijk?
A: Over welke waarden en eigenschappen spreekt de Bijbel als het gaat om burgers van Gods koninkrijk?
B: Welk gedrag hoort bij deze waarden en wat wordt hierin van mij als docent gevraagd?
- 8) Wat hebben docenten nodig om leerlingen te kunnen helpen als burger in het koninkrijk van God zich te begeven in de wereld?
- 9) Wat zijn actuele visies op (christelijk) burgerschapsonderwijs?
- 10) Wat is de rol van de docent binnen burgerschapsonderwijs?

2 Onderzoeksopzet

Dit hoofdstuk geeft een beschrijving van de wijze waarop het onderzoek wordt uitgevoerd. Dit wordt besproken in de deelparagrafen strategie, planning en uitvoering, data-analyse en onderzoeksmateriaal.

2.1 Strategie

Het onderzoek bestaat uit een literatuuronderzoek en een veldonderzoek.

Het literatuuronderzoek beschrijft visies vanuit de literatuur op de vier kernpunten die naar voren zijn gekomen uit het vooronderzoek van de interne documenten (identiteitsdocument, personeelsbeleid en onderwijsconcept)

Voor het veldonderzoek is gekozen voor gesprekken in focusgroepen om een beeld te krijgen van wat docenten denken dat er van hun verwacht wordt en wat ze nodig hebben om de geschreven visie te kunnen realiseren. Focusgroepen zijn een efficiënte methode voor het verzamelen van kwalitatieve data en zijn geschikt voor bijvoorbeeld het toetsen van beleid, zoals hierbij het geval is. Voordeel van focusgroepen is dat er binnen de groep een kwaliteitscheck plaatsvindt doordat respondenten elkaar bevragen en op elkaars bevindingen reageren (Baarda, 2014).

Belangrijk bij focusgroepen is de grootte van de groep die ongeveer tussen de 7 en 14 personen moet zijn. Dit geeft een groepsdynamiek die zorgt voor een goede discussie en voorkomt sociaal wenselijke antwoorden door groepsdruk. Nadeel van focusgroepen is dat je de discussie niet helemaal in de hand hebt. De kwaliteit van het gesprek hangt af van de ervaring en capaciteiten van de interviewer.

2.2 Planning & uitvoering

Deze gesprekken vinden plaats tijdens de vakgroepoverleggen die docenten elk kwartaal hebben. Doelstelling is om maximaal 6 gesprekken te kunnen voeren. De overleggen vinden tegelijkertijd plaats, maar de vakgroep bijeenkomsten van het vmbo en havo/vwo zijn wel op verschillende data. Dit houdt in dat er maximaal met één vakgroep per dag gesproken kan worden.

Voor de focusgroepen is een tijdsbestek van ongeveer 45 minuten gepland. Dit is opgesplitst in maximaal 10 minuten voor het beantwoorden van de enquêtevragen en 30 minuten voor het groepsgesprek.

Tijdens de focusgroepen geeft de interviewer een korte uitleg van het onderzoek zoals besproken in het projectkader. De leden van de focusgroep vullen eerst individueel een vragenlijst in en daarna gaan we met elkaar in gesprek, eventueel met behulp van leermiddelen, zoals flipover of post-It's.

De vragen die aan de deelnemers worden gesteld zijn:

- Wat roept bovenstaande zin bij jou op? Schrijf je eerste reactie op.
- Weet je door deze zin wat er van jou als docent wordt verwacht? Licht dit toe.
- Wat betekent het volgens jou dat leerlingen worden opgevoed tot burgers van Gods koninkrijk in de wereld?
- Wat zou jij leerlingen, tijdens jouw lessen, willen meegeven wat hen helpt burger van Gods koninkrijk te zijn in deze wereld? (Als je dit al doet in je lessen, kun je hier een voorbeeld van geven?)
- Wat heb je nodig om leerlingen te helpen burger van Gods koninkrijk te zijn in de wereld?

Als ondersteuning van het gesprek wordt gebruik gemaakt van een vooraf samengestelde topiclijst. Deze topiclijst beschrijft de onderwerpen die in het gesprek aan bod moeten komen en welke vragen daarbij aan de respondenten gesteld kunnen worden. De topiclijst wordt ook gebruikt voor de data-analyse.

2.3 Data-analyse

Als basis voor de focusgroepen dienen gestructureerde interviews (vijf vragen). Deze worden achteraf gecodeerd aan de hand van labels die zijn beschreven in een topiclijst. De labels moeten samenvatten wat de

kern van het antwoord is en geven structuur bij het analyseren van de onderzoeksresultaten. Deze eerste fase wordt 'open coderen' genoemd (Baarda, 2014).

De volgende stap is om de codes uit alle interviews te vergelijken en bepalen of codes moeten samenvallen onder één hoofdcategorie. Dit heet axiaal coderen.

Tot slot vindt het selectief coderen plaats. Hierbij worden de belangrijkste, en voor het onderzoek relevante hoofdcategorieën uitgelicht en verzameld voor de conclusies.

De resultaten van deze focusgroepen zijn een kwalitatieve verzameling van gegevens.

Als stelregel voor de analyse van de data geldt dat gedetailleerde uitspraken op basis van persoonlijke ervaringen belangrijker zijn dan algemene, vage uitspraken.

Omdat de data persoonlijke meningen bevatten, en om interpretatie van de onderzoeker vragen, is besloten de data te laten checken door member checking (Baarda, 2014). Dit houdt in dat betrokken docenten de data analyseren en beoordelen, zodat de interpretatie van data zo min mogelijk persoonlijke meningen en sturing bevat.

Tijdens de focusgroepen worden aantekeningen gemaakt en het gesprek wordt opgenomen. De aantekeningen zijn basis voor de resultaten. De geluidsopnames dienen als ondersteuning. Deze zullen worden toegevoegd aan de bijlagen bij het eindrapport door middel van een digitale link naar Onedrive.

2.4 Onderzoeksmateriaal

Om een representatief antwoord te krijgen op de onderzoeksvraag is het gewenst om met het onderwijzend personeel van alle vestigingen van het Gomarus College en de vestiging op het Menso Alting College in gesprek te gaan. Er zijn 360 docenten binnen de GSG, waarvan ongeveer 60 op het Menso Alting College. Het doel is om 36 docenten te spreken, dus 10% van de docentenpopulatie. Dit is geen valide steekproef, maar het betreft hier geen kwantitatief onderzoek, maar een kwalitatief onderzoek. Het is ondoenlijk om een hele grote groep persoonlijk te interviewen binnen de tijdsplanning die gegeven is voor dit onderzoek. Daarom zullen de uitkomsten niet volledig representatief zijn, wat meegenomen dient te worden bij conclusies en aanbevelingen.

De docenten zijn verdeeld over negen vestigingen in de drie noordelijke provincies (Assen, Leeuwarden, Drachten, Zuidhorn, en in de stad Groningen Magnolia, Vondelpad 1, 2 en 3 en van het Menso Alting College. Voor de onderzoeksgroep is een afspiegeling nodig van docenten van verschillende vestigingen om zodoende een representatief beeld te krijgen. Daarom is ervoor gekozen om de gesprekken te houden tijdens de vakgroepoverleggen. Elke vakdocent is lid van een vakgroep waarin de inhoud van het vak (vakplan) besproken wordt met andere docenten. Dit zijn docenten van alle vestigingen. De vakgroepen worden onderscheiden in onder- en bovenbouw.

Deze groep voldoet aan de criteria voor het onderzoek. De methode voor het bepalen van deze steekproef heet de clustermethode (Zee, 2016).

Het is voor de uitvoering van dit onderzoek niet mogelijk om alle vakgroepen te bevragen. Gemiddeld zijn er zo'n 6 docenten aanwezig op een vakgroepoverleg dus er wordt uitgegaan van 6 groepen, 5 onderbouw en 1 bovenbouw en 1 groep van het Menso Alting College. Omdat er maar één vestiging is voor de bovenbouw is er gekozen voor maar 1 vakgroep uit de bovenbouw.

Van deze docenten wordt gevraagd op welke vestiging ze werken, van welke kerkelijke denominatie ze lid zijn, welke leeftijd ze hebben, hoelang ze lesgeven op de school en wat voor vak ze geven en welke neventaken ze uitoefenen en hebben.

Deze parameters kunnen gebruikt worden om de resultaten van het onderzoek te rangschikken en te kijken of er verschillen zijn in de uitkomsten per vestiging.

2.5 Presentatie

Met de opdrachtgever is afgesproken om de resultaten te presenteren voor de raad van bestuur. Aan respondenten wordt toegezegd dat ze de resultaten kunnen inzien. Opdrachtgever heeft aangegeven dat het rapport via de interne nieuwsbrief gedeeld kan worden met alle medewerkers van de GSG.

3 Theoretisch kader

3.1 Inleiding

Als basis voor het literatuuronderzoek dienen de vier kernpunten die in het projectkader gebruikt zijn om de interne documenten te analyseren.

Deze vier kernpunten zijn:

- 1) *Visie op Gods koninkrijk*
- 2) *Visie op de wereld*
- 3) *Visie op burgerschap en burgerschapsonderwijs*
- 4) *Visie op de rol van de docent*

Paragraaf 1.2 geeft een beschouwing van actuele literatuur over deze vier kernpunten.

3.2 Literatuurstudie

In deze paragraaf volgt een samenvatting van de conclusies uit een literatuurstudie waar in actuele literatuur is onderzocht op de visies op Gods koninkrijk, op de wereld, burgerschap en burgerschapsonderwijs en tot slot op de rol van de docent. Het volledige literatuuronderzoek is bijgevoegd in bijlage 8.

3.2.1 Visie op Gods koninkrijk

Actuele visies van Wright (2014) en van den Brink & van der Kooi (2013) leggen uit dat het Koninkrijk van God is gekomen met Jezus' komst op aarde. Hij heeft laten zien hoe Gods Koninkrijk eruitziet en nodigt iedereen uit om burger te zijn. Geloof in hem geeft toegang tot dit Koninkrijk.

Dit Koninkrijk is niet een afgezonderd rijk dat teruggetrokken uit de wereld leeft, de twee rijken zijn met elkaar verweven (van den Brink & van der Kooi, 2013). Het Koninkrijk van God vindt zijn bestaansrecht juist in de wereld waarin het een verkondigende functie heeft. In het contrast wordt Gods Koninkrijk zichtbaar. Wij kunnen het lijden, de gebrokenheid en ongerechtigheid niet ongedaan maken, maar wij kunnen wel laten zien dat we er zijn in het lijden en de gebrokenheid en dat wij staan voor gerechtigheid en dat wij antwoord vinden in het evangelie van Jezus Christus, Gods zoon. Het christelijke leven ademt het Koninkrijk van God.

3.2.2 Visie op de wereld

De wereld kan benaderd worden als een plek die tegen God ingaat en waar de mens te maken krijgt met teleurstellingen, verdriet, pijn, en onrecht (van den Brink & van der Kooi, 2013). Het draait in de wereld om rijkdom, macht en kracht. Gods Koninkrijk is juist 180 graden de andere kant op, zoals Jezus laat zien in de Bergrede (Studiebijbel in Perspectief, Mattheus 5). De zwakke staat voorop, vrede staat centraal en rijkdom zit in het kennen van God en niet in materialisme.

Het naturalisme en humanisme zijn belangrijke stromingen uit de wetenschap die veel invloed hebben in onze samenleving en ook in het onderwijs. Verheerlijking van de wetenschap en het individu zijn belangrijke thema's hierin. Dit uit zich in de zelfontplooiing van de mens. (Wolterstorff, 2002)

Christenen leven in deze wereld, maar het Koninkrijk van God en 'de wereld' kunnen niet van elkaar gescheiden worden (van den Brink & van der Kooi, 2013). Als de wereld gemeden wordt en christenen zich terugtrekken in een veilige gemeenschap, zal deze Gods Koninkrijk als alternatief nooit kennen. Gods Koninkrijk vraagt om naleving en verkondiging van het evangelie. Hoewel christenen steeds meer een minderheidspositie krijgen in onze samenleving is het belangrijk om een ander geluid laten horen (Paas, 2015). Juist als minderheid in een seculiere samenleving waar mensen minder kans hebben om het evangelie te ontvangen.

3.2.3 Visie op burgerschap en burgerschapsonderwijs

Christelijk burgerschapsonderwijs vraagt om een gemeenschap. Een christelijke school is een veilige gemeenschap waarin leerlingen leren om God te prijzen en te aanbidden.

Het is echter geen afgezonderde gemeenschap, maar een gemeenschap van waaruit de wereld wordt verkend en ontdekt. De school dient aanwezig te zijn in de maatschappij als getuigende gemeenschap, zodat leerlingen

leren om christen te zijn in de wereld waarin Gods koninkrijk verkondigd moet worden (Paas, 2015). Het is een missionaire gemeenschap.

Christelijk burgerschapsonderwijs heeft individuen nodig die een gemeenschap willen vormen. Het huidige onderwijs is gericht op het ontwikkelen van competente individuen. Christelijk onderwijs zou gemeenschappelijk onderwijs moeten nastreven waarbinnen individueel wordt geleerd (Wolterstorff, 2002). Deze gemeenschap kan bereikt worden door een of meerdere gezamenlijke doelen. Hierbinnen is ruimte voor individuele leerdoelen en ontwikkeling van de individuele leerlingen. De gemeenschap en verbondenheid met elkaar is echter het vertrekpunt.

Christelijk burgerschapsonderwijs wil leerlingen kennis laten maken met de wereld waarin ze leven en waarin ze later zelfstandig moeten leven. Dit kan niet alleen door overdracht van kennis, maar vraagt om docenten die leerlingen willen begeleiden en gidsen binnen de wereld (Wolterstorff, 2002). Docenten moeten een voorbeeld willen zijn voor leerlingen (Biesta, 2015).

Christelijk burgerschapsonderwijs heeft geen absolute kennis in pacht. Het gaat niet om overdragen van eeuwige waarheden, maar ontsluiten van kennis die door leerlingen toegepast kan worden in de eigen context. Elementariseren is een waardevolle methode voor christelijk burgerschapsonderwijs (Roebben, 2011).

3.2.4 Visie op de rol van de docent

Zowel Biesta (2015) als Wolterstorff (2002) zijn ervan overtuigd dat de docent begeleider is van leerlingen in het ontdekken van de wereld en hun roeping daarin. Goede docenten beschikken over de kwaliteit om onderwijspedagogische oordelen te vellen wanneer dat nodig is (Biesta, 2015). Ze weten leerlingen te triggeren met vragen die leerlingen aan het denken zet.

De docent heeft niet alleen de rol om kennis over te dragen, maar heeft ook de rol om de leerlingen in verbinding te brengen met het transcendente; hij wil bij hen spiritualiteit ontwikkelen en dat voorleven. Hij doet dit door te laten zien ontvankelijk te zijn voor het hogere. Hij stelt de leerlingen in staat om zelf de waarheid te ontdekken en durft los te laten (Roebben, 2011).

Dit vraagt van docenten niet om de perfecte christen te zijn, maar om een kwetsbare christen te zijn die durft te laten zien dat hij leert van eigen fouten. Christelijk onderwijs vraagt om autobiografische docenten (Wolterstorff, 2002).

Docenten dienen present te zijn voor leerlingen. Presentie en ontvankelijkheid geeft leerlingen ruimte om vragen te stellen over levensvragen en helpt hen zo hun roeping te ontdekken (Roebben, 2011). Hun liefde voor het vak en liefde voor de leerlingen helpt hen daarbij.

4 Onderzoekresultaten

De resultaten zijn onderverdeeld in resultaten uit de gestandaardiseerde vragenlijst die deelnemers individueel hebben ingevuld en een samenvatting van de gesprekken uit de focusgroepen. In beide gevallen zijn de resultaten tot stand gekomen door de interviews samen te vatten en kernwoorden te coderen. De belangrijkste kernwoorden geven het uiteindelijke resultaat weer. Voor een overzicht van de volledige resultaten zie bijlage 1/m 3.

4.1 Verloop van de gesprekken

Het is niet gelukt de respondenten via vakgroepen te interviewen door het drukke examenprogramma wat op dat moment prioriteit had op de agenda's van deze groepen. Uiteindelijk is het gelukt om de respondenten via bestaande werkoverleggen en rapportvergaderingen gesproken. Op deze manier is het toch gelukt om een representatieve groep respondenten te spreken. Nadeel van deze methode was dat alle vestigingen bezocht moesten worden, wat een logistieke uitdaging was. Uiteindelijk is het gelukt om vier van de negen vestigingen te bezoeken.

De eerste focusgroep was op het Menso Alting College. Dit was een groep van 15 personen. Door de warme weersomstandigheden en omdat de respondenten al een hele tijd aan het overleggen waren is ervoor gekozen om buiten te gaan zitten in vier groepjes, omdat dit anders een negatieve invloed op de groepsdynamiek en de respons zou hebben. De interviewer is bij de vier groepen langs gegaan om te luisteren hoe het gesprek verliep en waar nodig bij te sturen. De vier gesprekken zijn opgenomen. Het improviseren naar vier groepen heeft invloed gehad op de groepsdynamiek en waarschijnlijk ook op de resultaten. Hier dient rekening mee gehouden te worden.

De tweede locatie was Vondelpad 1. Hier was helaas geen ruimte op de vergadering, dus hier is met twee groepen van drie docenten gesproken in tussenuren na de vergaderingen. Ook hier had de groepsgrootte invloed op de groepsdynamica. Er ontstond niet echt een discussie, maar er was meer een dialoog.

Het derde gesprek vond plaats in Zuidhorn. Dit was aan het eind van een teamoverleg waarbij 12 personen aanwezig waren. Deze groep had de gewenste omvang, wat ook resulteerde in botsende opvattingen en af en toe een flinke discussie. Opvallend was hier dat een aantal mensen erg op de achtergrond bleef en niet duidelijk hun mening gaf. De interviewer moest hier vaker mensen aanmoedigen mee te doen door deze personen te bevragen.

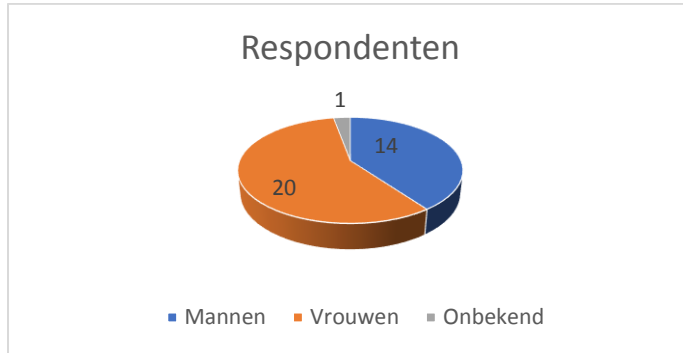
De laatste gesprekken vonden plaats in Drachten. Op deze locatie is met twee groepen van vier docenten gesproken. Hier heeft de betrokkenheid van de teamleider gezorgd voor een goede voorbereiding van de respondenten op het gesprek. Dit was te merken in de gesprekken, omdat de docenten van tevoren hadden nagedacht over wat ze wilden vertellen. Dit had een positieve invloed op de groepsdiscussie.

Belangrijke opmerking bij de resultaten is dat het Vondelpad 1 alleen de bovenbouw betreft. Dit is de enige locatie binnen het Gomarum die bovenbouwleerlingen heeft. Deze groep is van belang voor de respons, omdat deze docenten een andere doelgroep hebben dan de andere docenten en hun opvattingen kunnen verschillen. Dit heeft een positieve invloed op de representativiteit.

Het is niet gelukt om gesprekken te voeren op de locaties Magnolia, Vondelpad 2, Leeuwarden en Assen. Hiervoor zijn verschillende redenen op te voeren, zoals examendruk, geen ruimte op de agenda en uitblijven van reactie van de teamleiders. Hier kom ik op terug bij de verantwoording van dit onderzoek.

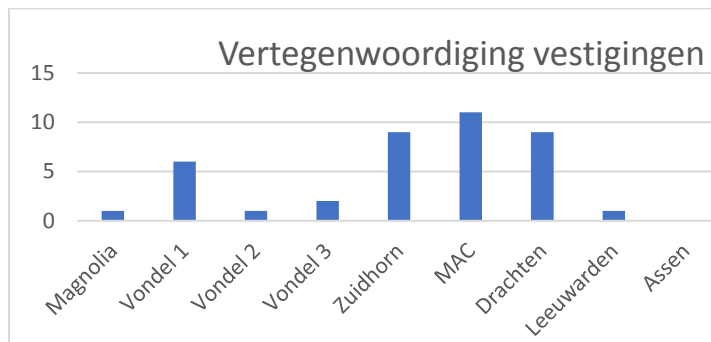
4.2 Respondenten

Van alle negen vestigingen is het bij vier gelukt om docenten te interviewen. Van deze vestigingen hebben de teamleiders mij uitgenodigd voor een gesprek. De steekproef is uiteindelijk N=35. Het aandeel mannen is kleiner dan het aandeel vrouwen (figuur 1). In de werkelijk is de verhouding andersom, er werken meer mannen dan vrouwen als onderwijzend personeel. Reden voor de afwijkende steekproef is dat op het Menso Altingcollege is gesproken met docenten van de afdeling zorg en welzijn, waarvan 90% vrouwelijk is, waardoor het aandeel vrouwen onder de respondenten hoger is uitgevallen dan de werkelijke populatie.. Een persoon had zijn geslacht niet ingevuld en is daarom anoniem gebleven.

Figuur 1

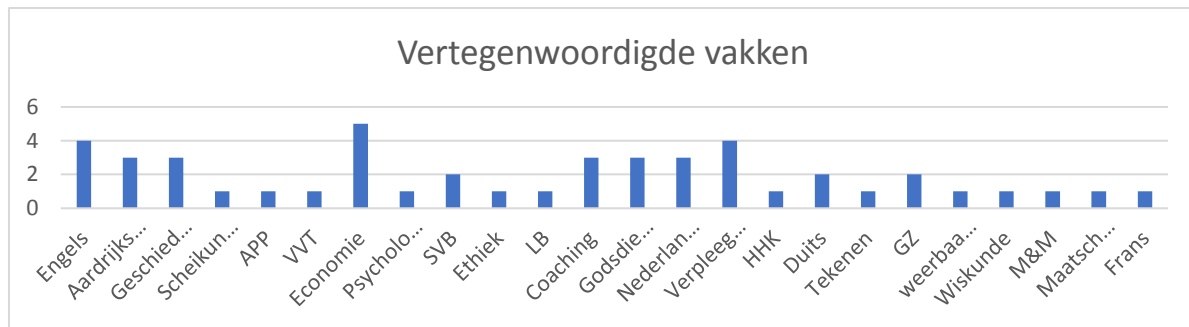
Het komt binnen het Gomarus voor dat docenten op meerdere vestigingen werken, omdat veel vestigingen klein zijn en niet het aantal uren bieden dat een docent wil werken. Daarom is onder de respondenten het aantal vestigingen dat vertegenwoordigd is ruimer dan het aantal respondenten. Eveneens zijn er onder de respondenten ook vestigingen vertegenwoordigd die ik niet heb bezocht en is het aantal personen dat een vestiging vertegenwoordigd groter dan het aantal mensen dat is geïnterviewd. (Figuur 2)

Figuur 2

Tot slot laat figuur 3 zien welke vakken de docenten geven. Voor de representativiteit van het onderzoek is het wenselijk om respondenten, verspreid over zo veel mogelijk verschillende vakken te laten deelnemen. Reden hiervoor is dat docenten van maatschappelijke vakken, zoals geschiedenis, godsdienst of economie andere opvattingen kunnen hebben dan docenten van exacte vakken zoals wiskunde, scheikunde of biologie. Dit is redelijk goed gelukt, gezien het overzicht.

Belangrijke opmerking is dat het Menso Alting College andere vakken aanbiedt omdat dit een school voor beroepsopleidingen is. Hier zijn dus minder algemeen vormende vakken vertegenwoordigd dan in het voortgezet onderwijs.

Figuur 3

4.3 Vragenlijst Focusgroepen

De deelnemers van de focusgroepen kregen individueel de opdracht om een vragenlijst met vijf vragen in te vullen (zie bijlage 4)

Op deze vragenlijst stond een introductie van het onderwijsconcept en de bijbehorende visie. Vervolgens stond de hoofdvraag van dit onderzoek genoemd en daarbij een aantal voorbereidingsvragen op het groepsgeprek.

Deze vragen waren:

1. Wat roept bovenstaande zin bij jou op? Schrijf je eerste reactie op.
2. Weet je door deze zin wat er van jou als docent wordt verwacht? Licht dit toe.
3. Wat betekent het volgens jou dat leerlingen worden opgevoed tot burgers van Gods koninkrijk in de wereld?
4. Wat zou jij leerlingen, tijdens jouw lessen, willen meegeven wat hen helpt burger van Gods koninkrijk te zijn in deze wereld? (Als je dit al doet in je lessen, kun je hier een voorbeeld van geven?)
5. Wat heb je nodig om leerlingen te helpen burger van Gods koninkrijk te zijn in de wereld?

Naast deze vragen kwam een aantal algemene vragen over het geslacht, leeftijd, vestigingen, vakken en kerkverband aan de orde. Dit om inzicht te krijgen in de samenstelling van de populatie. Deze vragenlijsten zijn na het gesprek ingenomen en dienen als basis voor een eerste analyse van de bevindingen van docenten. De uitkomsten van deze vijf vragen zullen 1 voor 1 besproken worden in deze paragraaf. Per vraag zijn de antwoorden geanalyseerd en zijn vervolgens de drie meest voorkomende codes vermeld. De volledige resultaten zijn te vinden in bijlage 3.

Vraag 1: Wat roept bovenstaande zin bij jou op? Schrijf je eerste reactie op.

Uit de reacties zijn de volgende drie begrippen het meest genoemd:

Onderwerp	N	%
Toerusten	12	34
Impliciet en zonder visie	9	26
Volgeling maken	8	23

De respondenten gaven aan dat deze zin hun oproept om leerlingen toe te rusten. Dit woord betekent volgens het van Dale woordenboek (van Dale Woordenboek, 2017) 'klaarmaken'. Dat wil dus zeggen dat leerlingen door docenten en de school worden klaargemaakt, maar waarvoor?

Uit de uitleg die docenten geven blijkt dat dit woord op twee manieren geïnterpreteerd wordt: klaarmaken als christen of klaarmaken als burger in de samenleving. Afhankelijk van de visie van de docent wordt er eigen invulling gegeven aan dit begrip. De meeste respondenten (twaalf) gaven aan dat toerusting betekent dat de school leerlingen als christen wil toerusten voor hun rol in de samenleving.

Volgens acht van de respondenten wil de school leerlingen volgeling maken van Jezus. Dit sluit aan bij het vorige punt. Het onderscheid in deze twee punten is dat het woord volgeling actie impliceert. Toerusting is inactief, iets overdragen en mensen voorbereiden voor de toekomst. Volgeling maken is mensen activeren, betrokken maken en intrinsiek gemotiveerd.

Tot slot geven negen van de respondenten aan dat de gebruikte omschrijving impliciet taalgebruik is. De omschrijving is vaag en geschreven in theologische taal, die wel klopt, maar geen duidelijk beeld geeft over de output. Het laat ruimte voor eigen interpretatie en eigen invulling. Dit mag en kan, maar is een keus van de school. Met name respondenten van Vondelpad 1 geven aan het fijn te vinden dat er ruimte is en dat men niet te veel betutteld wordt. Andere respondenten geven aan dat de school juist specifieker mag omschrijven wat ze hiermee bedoelen. Respondenten op het Menso Alting College geven aan dat het ouderwets taalgebruik is en in discrepantie staat met de beleving van de visie. Eén van de respondenten uit deze groep probeert de zin in eigen woorden uit te leggen: “Wij willen leerlingen helpen zich als christen in de samenleving te begeven”. Dit staat dicht bij de werkelijkheid volgens deze respondent.

Vraag 2: Weet je door deze zin wat er van jou als docent wordt verwacht? Licht dit toe.

Hier geeft meer dan de helft van de respondenten aan dat het gaat om een voorbeeld te zijn voor de leerlingen.

Onderwerp	N	%
Voorbeeldfunctie	18	51
Toerusten	6	17
Verbondenheid	5	14

De respondenten zien dus in dat hun houding en gedrag invloed heeft op het beeld wat leerlingen hebben van christen zijn. Uit reacties van docenten blijkt dat het vooral uit hun intrinsieke motivatie komt. Ze willen zelf als christen van waarde zijn voor de leerlingen. Net als bij de vorige vraag vindt een deel van de docenten toerusting van leerlingen belangrijk.

Wat opvalt is dat de respondenten insteken op de relatie met de leerlingen en collega's. Uit de interviews komen woorden als authentiek zijn, present zijn, luisterende houding, verbondenheid met elkaar en gids zijn. Het gaat dus niet om de inhoud van de christelijke leer, maar om het voorleven van de christelijke leer.

Vraag 3: Wat betekent het volgens jou dat leerlingen worden opgevoed tot burgers van Gods koninkrijk in de wereld?

Deze vraag gaat eigenlijk dieper in op vraag 1. Daarom is het ook niet verwonderlijk dat hier wederom het antwoord “volgeling maken” hoog scoort. De meeste docenten zijn het ermee eens dat leerlingen actieve volgelingen van Jezus worden. Opmerkelijk is dat de persoon Jezus hier heel vaak genoemd wordt, terwijl dit niet zo expliciet in de zin uit het onderwijsconcept naar voren komt. Burger zijn van Gods Koninkrijk is dus Christocentrisch, volgeling van Jezus zijn, volgens de meerderheid van deze groep.

Onderwerp	N	%
Volgelingen	12	34
Toerusten als christen	10	29
Verantwoordelijkheid	9	26
Identiteitsvorming	8	23

De volgende onderwerpen die hoog scoren zijn “het toerusten van leerlingen als christenen” en “bijbrengen verantwoordelijkheid” en “het vormen van een christelijke identiteit.”

Sommige docenten die identiteitsvorming hebben genoemd geven aan dat de identiteit in Christus belangrijk is. Dit betekent eveneens toerusten als christen en weten wie Jezus voor je is.

Identiteitsvorming is volgens respondenten echter ook een sterke persoonlijkheid ontwikkelen en eigenheid en uniciteit ontdekken, dit in relatie tot hun geloof.

Vraag 4: Wat zou jij leerlingen, tijdens jouw lessen, willen meegeven wat hen helpt burger van Gods koninkrijk te zijn in deze wereld?

Onderwerp	N	%
Praktijkvisie	10	29
Identiteit	8	23
Toerusten	6	17

Tien respondenten geven aan de praktijkvisie belangrijk te vinden. Dit woord is gekozen om alle opvattingen samen te vatten. Het gaat hier om de beroepspraktijk, waarin leerlingen botsende opvattingen over bijvoorbeeld euthanasie ontmoeten en waar ze collega's krijgen die niet christen zijn. Praktijkvisie omvat kennis van de realiteit van het werkveld en van kennis van opvattingen in onze samenleving over wat het goede leven is.

Belangrijke kanttekening bij deze resultaten is dat met name (vijf) respondenten van het Menso Alting dit een belangrijk punt vinden en naast hen ook docenten van de bovenbouw van het Gomarum. Dit is te verklaren uit het feit dat zij leerlingen (studenten) opleiden tot een beroep. Tijdens de opleiding lopen de leerlingen stage in bijvoorbeeld ziekenhuizen en krijgen daar te maken met allerlei opvattingen die anders zijn dan hun eigen opvattingen vanwege collega's en patiënten die geen christen zijn.

Deze resultaten zijn dus niet representatief voor docenten van het Gomarum, omdat voor veel leerlingen uit de onderbouw dit vrijwel geen issue is. Ze staan nog te ver van de beroepspraktijk af.

Hier geven acht respondenten aan dat identiteitsvorming van leerlingen belangrijk is. Identiteit in Christus, maar ook zelfkennis en een sterke persoonlijkheid. Volgeling van Jezus zijn, vraagt om een sterke identiteit in Christus.

Dit laat duidelijk een koppeling zien met het ontwikkelen van een sterke identiteit die nodig is in de beroepspraktijk. Burger zijn van Gods Koninkrijk in de wereld komt hier duidelijk terug.

Vraag 5: Wat heb je nodig om leerlingen te helpen burger van Gods koninkrijk te zijn in de wereld?

Intervisie is een belangrijk instrument voor een derde van de respondenten. Zij geven aan dat ze het belangrijk vinden om met collega's te sparren. Op deze manier willen ze leren hoe anderen invulling geven aan deze opdracht. Door ervaringen te delen en elkaar feedback te geven leren docenten hoe ze de christelijke identiteit doorgeven in de lessen. Het blijkt dat docenten hier in opleidingen weinig toerusting voor krijgen.

Onderwerp	N	%
Intervisie	10	29
Gemeenschap	8	23
Toerusting	8	23

Acht respondenten geven aan gemeenschap belangrijk te vinden. Hiermee bedoelen ze uiteenlopende zaken als een veilige omgeving waarin ze zichzelf kunnen zijn en hun geloof kunnen uitdragen, het kennen van elkaar en onderling uitwisselen van geloofsleven en tot slot het doen van Bijbelstudie. Op de vestiging in Drachten waren twee docenten die met elkaar hadden gegeten en hun geloofsleven daar met elkaar hadden gedeeld. Dit gaf een boost binnen het team.

Tot slot zijn er acht respondenten die aangaven vanuit de school meer toerusting te willen. Dit kan bijvoorbeeld Bijbelstudie zijn, maar ook werkvormen voor dagopeningen, nieuwe materialen die passen bij verschillende doelgroepen en cursussen. Docenten worden opgeleid om hun vak te geven, maar als de school identiteit belangrijk vindt, vinden docenten dat ze daar ook in begeleid en toegerust moeten worden.

4.4 Resultaten gesprekken focusgroepen

De gesprekken met focusgroepen hebben plaatsgevonden op drie verschillende vestigingen. Deze vonden plaats aan de hand van de vragen uit de vragenlijst die de basis zijn geweest voor het gesprek.

Omdat tijdens de focusgroepen niet altijd de volgorde van de vragenlijst is aangehouden is het in de resultaten soms lastig te zien waar welke opmerking bij hoort. Er is voor de overzichtelijkheid gekozen vraag 2 en 5 en 3

en 4 samen te voegen, omdat de gespreksinhoud van die vragen bij elkaar past en in de gesprekken tegelijkertijd besproken werd.

Op basis van het gespreksverslag is een samenvatting gemaakt met de geluidsopnames als back-up. De samenvatting van deze gesprekken is vervolgens gecodeerd. In tegenstelling tot de vragenlijst kan er niet worden aangegeven hoeveel respondenten iets aangeven en welk percentage van de populatie dit is. Er is gekozen om net als bij de vragenlijst gebruik te maken van codering van de gespreksinhoud. Dit resulteert in scores voor hoe vaak een bepaald thema is besproken en terugkomt in het gespreksverslag op de diverse vestigingen.

In bijlage 1 is de samenvatting van de gesprekken te vinden en in bijlage 2 het overzicht met coderingen van de inhoud van de gesprekken.

Vraag 1: Wat roept bovenstaande zin bij jou op? Schrijf je eerste reactie op.

Uit de gesprekken bleek dat een groot deel van de respondenten de zin uit het onderwijsconcept impliciet vond. Hiermee bedoelen ze dat het weinig directe handvatten biedt en om concretisering vraagt. Wat moet de output zijn en hoe ziet deze output eruit?

Respondenten gaven aan dat het taalgebruik ver van leerlingen af staat en een andere taal is dan men gewend is op school. De taal is vooral theologisch, wat meer onduidelijkheid geeft dan duidelijkheid. Tevens zijn bepaalde woorden breed te interpreteren. Deze zin vraagt om een theologische duiding en visie op het Koninkrijk van God en burgerschap en die ontbreekt. Door andere woorden te gebruiken kan deze discussie weggenomen worden.

De zin wordt door respondenten ambitieus genoemd. Het is een ideaalbeeld, dus positief, maar de vraag is of dit waargemaakt kan worden. Het is weinig meetbaar.

Onderwerp	Aantal
Impliciet taalgebruik	8
Ambitieus	4
Autonomie	2
Regels	2
Identiteitsvorming	2
Theologische visie	2

Respondenten haalden uit de zin autonomie voor de docent om zelf invulling te geven aan deze ambitie. Dit wordt door respondenten erg gewaardeerd, omdat in het verleden de identiteitsvorming als betuttelend ervaren werd. Met name op het Vondelpad 1 kwam dit tot uiting in de gesprekken.

Aansluitend gaven deze respondenten aan dat het fijn is dat de zin een ambitie uitspreekt, maar niet iets vastlegt in output. Opvallend is dat dit het eerste punt tegenspreekt.

Respondenten gaven aan weerstand te hebben tegen het opleggen van regels over bijvoorbeeld dagopeningen. Met name in Zuidhorn en Vondelpad 1 kwam naar voren dat we niet kunnen garanderen dat leerlingen christen zijn en worden. We kunnen ze iets voorhouden en voorleven. Het is daarom meer een ambitie en een ijkpunt. In Drachten werd gesproken over een stap terug doen en investeren in de identiteit van de leerling als burger van Gods Koninkrijk, dan volgt de rest. De huidige zin gaat ervan uit dat leerlingen deze identiteit al hebben.

Vraag 2: Weet je door deze zin wat er van jou als docent wordt verwacht? Licht dit toe.

Vraag 5: Wat heb je nodig om leerlingen te helpen burger van Gods koninkrijk te zijn in de wereld?

Respondenten vinden dat met name de voorbeeldfunctie van belang is. Dit omvat het gedrag in de klas, maar ook buiten de lessen en het privéleven. Leerlingen vragen vaak naar privéervaringen van docenten, omdat hier het opvolgen en uitleven van christelijke opvattingen uit naar voren komt. Docenten weten dit, maar geven aan dat ze het lastig vinden om dit ter sprake te brengen.

Authenticiteit vraagt om kwetsbaarheid, maar daar moet ook ruimte voor zijn binnen de school en de klas. In de gesprekken bleek dat er twee groepen zijn. Docenten die de voorbeeldfunctie met name terugzien in hun

gedrag voor de klas zoals de school dat voorschrijft. Andere docenten zien het als het voorleven van hun christen zijn en laten daarbij meer van zichzelf zien.

Op de vraag wat docenten met name nodig hebben om leerlingen te helpen geven ze met name verbondenheid aan. Verbondenheid met de leerlingen en met elkaar. Het gaat hier dus ook deels om gemeenschapsvorming. Deze begrippen heb ik daarom samengevoegd. Verbondenheid vraagt volgens de respondenten naast de leerling gaan staan en luisteren naar de leerlingen. Hiervoor hebben ze tijd nodig om deze relatie ook aan te gaan. Ditzelfde geldt voor de relaties onderling met andere docenten. In Drachten gaven twee respondenten aan dat ze met collega's hebben gegeten en hun geloof hebben gedeeld. Dit zorgt voor verbondenheid en geeft een veilige basis om vanuit te werken.

Respondenten geven aan dat ze het fijn vinden om tijd voor reflectie te hebben en contact onderling. Door intervisie kunnen docenten van elkaar leren, juist om te bespreken hoe je als christen lesgeeft. Dit wordt als meerwaarde gezien bovenop de vakgroep.

Onderwerp	Aantal
Voorbeeldfunctie	12
Verbondenheid en gemeenschap	7
Reflectie en intervisie	6

Vraag 3: Wat betekent het volgens jou dat leerlingen worden opvoed tot burgers van Gods koninkrijk in de wereld?

Vraag 4: Wat zou jij leerlingen, tijdens jouw lessen, willen meegeven wat hen helpt burger van Gods koninkrijk te zijn in deze wereld?

Wat sterk terugkwam in de gesprekken is dat het belangrijk is om andere geluiden te laten horen. De realiteit is namelijk anders dan de veilige wereld op school, dus leerlingen moet andere opvattingen leren kennen en daarmee uit de voeten kunnen. De school moet leerlingen een veilige basis bieden waarin leerlingen onder begeleiding van een docent in contact komen met andere opvattingen.

Onderwerp	Aantal
Realiteit	11
Autonomie	9
Gemeenschap	7
Verbondenheid	4
Pluriformiteit	4

Leerlingen opvoeden tot burgers van Gods Koninkrijk betekent voor de respondenten dat leerlingen leren om zelf keuzes te maken. Het moeten autonome burgers worden. Dat kan ook betekenen dat leerlingen een andere keus kunnen maken dan gewenst, ook al wordt dit wel als een lastig punt ervaren.

Er moet ook ruimte zijn voor andersdenkenden, omdat we de christelijke identiteit niet kunnen opleggen.

Pluriformiteit is dus gewenst. Als hier geen ruimte aan wordt gegeven kan de identiteit als betuttelend en opgedrongen ervaren worden. Het moet uit mensen zelf komen en kan gestimuleerd worden.

Het wordt soms wel als lastig ervaren dat er leerlingen zijn die geen christen zijn. Dit belemmert het gesprek in de klas en is wel een punt van aandacht.

De school zou een veilige gemeenschap moet zijn voor docenten en leerlingen, waar in kleine klassen ruimte is om over hun geloof te praten. De school moet een tegencultuur zijn waar leerlingen iets van Gods Koninkrijk proeven en waar verbondenheid heerst. Er zit dus een verband tussen een veilige gemeenschap zijn en het bekend maken met de realiteit buiten de veilige schoolomgeving.

5 Discussie

5.1 Steekproef

De eerste opzet was om vakgroepen te gebruiken als steekproef voor mijn onderzoek. De beoogde steekproef was N= 36, 10% van de doelgroep, verdeeld over 5 a 6 groepen. De timing van het onderzoek was ongelukkig, want de vakgroepen hadden geen ruimte doordat de examens in mei op de agenda stonden. Een vakgroep duurt meestal zo'n twee uur, en er was geen ruimte voor het onderzoek, omdat dit de helft van deze tijd zou opslokken.

In de zoektocht naar een alternatief is uiteindelijk via de directie contact gezocht met de teamleiders met een voorstel om aan te sluiten bij werkoverleggen. Op deze manier zou er toch een representatieve groep respondenten gehaald worden. Nadeel hiervan is dat elke vestigingen afzonderlijk bezocht zou moeten worden, terwijl de vakgroepen op één locatie plaatsvinden. Door de combinatie van werk en studie was er beperkte beschikbaarheid van dagen in de agenda voor afzonderlijke bezoeken. Uiteindelijk is het gelukt om vier van de negen vestigingen te bezoeken. Door de examendruk bij docententeams is het niet gelukt om gesprekken te voeren op de locaties Magnolia, Vondelpad 2, Leeuwarden en Assen.

Dit heeft geen directe invloed op de resultaten van het gesprek, maar wel op de representativiteit van de steekproef. Niet alle vestigingen zijn meegenomen in de resultaten, dus hier moet rekening mee worden gehouden bij interpretatie van de resultaten.

5.2 Gespreksdynamiek

De gespreksgroepen varieerden in omvang van drie tot twaalf respondenten. Die omvang heeft invloed op de groepsdynamiek en dus op de respons. In grote groepen ontstaat sneller een discussie omdat mensen met botsende opvattingen bijstand kunnen krijgen van gelijkgestemden. In kleine groepen ontbreekt die dynamiek. Kleine groepen bieden als voordeel dat het een veilige omgeving kan zijn en bij grote groepen is dat weer andersom. Bij kleine groepen is het ook moeilijker om op de achtergrond te blijven en moet iedereen meedoen met het gesprek. Dit was te merken in de gesprekken, waar bij de kleine groepen iedereen aan het woord was, was het bij de grotere groepen moeilijker om iedereen zijn mening te laten geven. De interviewer moest hier mensen aanwijzen om te reageren op inbreng van andere groepsleden of om de eigen mening te geven. Op het Menso Alting College zijn de groepen in gesprek gegaan zonder dat de interviewer altijd aanwezig is geweest. Hier had de interviewer niet altijd invloed op de gesprekken en kon het gesprek niet goed gestuurd worden. Dit is te zien in de resultaten van de afzonderlijke groepen die wel van elkaar verschillen, maar niet aanzienlijk meer dan bij de kleine groepen die op het Vondelpad 1 zijn geïnterviewd. De geluidsopnamen zijn belangrijk geweest voor het goed weergeven van de resultaten van deze gesprekken.

In de resultaten van alle gesprekken is te zien dat de uitkomsten van de gesprekken wel sterk overeenkomen maar het is wel belangrijk om te melden dat de resultaten betrouwbaarder zouden zijn als alle groepen onder dezelfde omstandigheden geïnterviewd zouden zijn.

5.3 Literatuuronderzoek

Door de formulering van de te onderzoeken zin uit het onderwijsconcept is voor de verkenning van de interne documenten (zie projectkader) gekozen voor vier kernpunten uit vragen die deze zin oproep. Gaandeweg het proces is het inzicht gekomen dat de kern van dit onderzoek gaat om de visie op het onderwijskundige en pedagogische vlak. Aan de basis van dit inzicht stond een gesprek met een onderzoeker van de LVGS (Landelijke Verband van Gereformeerde Schoolverenigingen) die al veel vooronderzoek heeft gedaan binnen de GSG en andere scholen. De gesprekken met de docenten en het lezen van diverse literatuur hebben dit inzicht versterkt.

Het gevolg is dat in het theoretisch kader vooral gefocust is op de visie op burgerschapsonderwijs en de rol van de docent daarin. Dit heeft als gevolg dat de deelvragen 1 en 2 uit de onderzoeksopzet niet helemaal aan bod zijn gekomen in dit onderzoek en uiteindelijk ook niet beantwoord kunnen worden.

5.4 Topiclijst

De topiclijst is in het onderzoeksconcept beschreven als lijst waar per kernpunt een aantal vragen zijn beschreven. Deze konden tijdens het gesprek ingezet worden om het gesprek te sturen en op de juiste onderwerpen te richten.

De topiclijst kon ook gebruikt worden voor de analyse van de resultaten en coderen van de kernpunten uit de interviews. Achteraf is gebleken dat de kernpunten uit de topiclijst niet helemaal terugkomen in de resultaten. Dit komt omdat vooraf niet duidelijk was welke uitkomsten te verwachten zijn. Dit had ondervangen kunnen worden door een pilot te houden. Voor vervolgonderzoek is dit aan te bevelen als methode.

De lijst is wel gebruikt in de interviews om de structuur te bewaken.

6 Conclusies

Dit hoofdstuk probeert antwoord te geven op de hoofdvraag uit het onderzoek:

“Wat verstaan docenten binnen de GSG onder de opdracht om ‘leerlingen te helpen zich als burgers van Gods koninkrijk te begeven in onze wereld’ en wat kunnen en willen ze met deze opdracht in de praktijk? “.

Als structuur voor de beschrijving van de conclusies dienen de vier kernpunten uit het onderzoek. Deze conclusies geven gezamenlijk antwoord op de hoofdvraag.

6.1 Visie op Gods Koninkrijk en op de wereld

6.1.1 Het Koninkrijk is hier en nu

Uit de literatuur (Wright, 2014) (van den Brink & van der Kooi, 2013) blijkt dat actuele visies op het Koninkrijk van God spreken over een Koninkrijk dat met Jezus is gekomen. Dit Koninkrijk vindt zijn bestaansrecht in de wereld waarin we leven. Juist in het contrast van de wereld wordt Gods Koninkrijk zichtbaar in het leven van christen als burgers van Gods Koninkrijk.

Dit sluit aan bij de mening van docenten, die uit de zin in de hoofdvraag de roeping halen dat ze leerlingen moeten klaarmaken voor hun rol in de samenleving als christelijke burgers van Gods Koninkrijk.

6.1.2 Docenten willen een duidelijke visie

Over de zin uit de hoofdvraag geven docenten aan dat het taalgebruik impliciet en theologisch is en niet aansluit op de praktijk. Het vraagt om verduidelijking door hedendaags taalgebruik en door gebruik van woorden waarvan duidelijk is wat de betekenis inhoudt en die niet door eenieder op zijn eigen manier geïnterpreteerd kunnen worden. Docenten willen handvatten voor wat er van hun wordt verwacht in het voorleven van de christelijke identiteit van de school. Niet in dagopeningen of gebed, maar in en buiten de lessen.

Uit de verkenning van interne documenten blijkt dat de visie op christelijk burgerschapsonderwijs en de rol van de docent daarbinnen in het identiteitsdocument en personeelsbeleid zijn omschreven met duidelijke standpunten en een heldere visie.

In het onderwijsconcept lijkt het alsof er veel van deze visie wordt weggegeven aan algemene onderwijskundige en pedagogische visies. Dit sluit niet aan bij wat zowel de literatuur zegt als wat de docenten graag willen.

6.2 Visie op burgerschap en burgerschapsonderwijs

6.2.1 Christelijk burgerschap begint bij gemeenschap

Christelijk burgerschapsonderwijs vraagt om gemeenschapsvorming (Wolterstorff, 2002). Een christelijke school is een veilige gemeenschap waarin leerlingen leren om in aanbidding van God te leven.

Vanuit deze veilige gemeenschap kan de wereld verkend en ontdekt worden.

Hiervoor dient de school met haar voeten in de maatschappij te staan als getuigende gemeenschap, zodat leerlingen leren om christen te zijn in de wereld waarin Gods koninkrijk verkondigd moet worden.

Dit sluit aan bij de mening van docenten die aangeven de veilige omgeving van de school als prettig te ervaren. Vanuit een basis van verbondenheid kunnen ze de leerlingen laten kennismaken met de wereld en met opvattingen die anders zijn. Op deze manier kunnen ze leerlingen toerusten en weerbaar maken als christenen met een sterke identiteit.

6.2.2 Christelijk burgerschap vindt plaats in de context

Christelijk burgerschapsonderwijs heeft geen absolute kennis in pacht. Het gaat niet om overdragen van eeuwige waarheden die zijn vastgelegd in belijdenisgeschriften, maar het ontsluiten van kennis die door leerlingen toegepast kan worden in de eigen context (Roebben, 2011). Hiervoor moeten docenten in de leefwereld van jongeren stappen en open staan voor hun vragen. Op die manier kunnen ze kennis overdragen die jongeren kunnen gebruiken in hun context.

Docenten geven aan leerlingen verantwoordelijkheid en autonomie te willen bijbrengen voor wat er in hun context gebeurt. Daarvoor is het nodig dat leerlingen in contact komen met andere opvattingen en actuele visies in de beroepspraktijk.

6.2.3 Volgelingen kiezen zelf

Leerlingen worden binnen de GSG opgeleid als volgelingen van Christus en toegerust als volgeling van hem. Hiervoor is een sterke identiteit nodig die gevormd wordt in de lessen en activiteiten op en buiten school. De docenten doen dit met passie en vol geloof, maar ze willen leerlingen graag autonomie geven om zelf keuzes te maken, ook al betekent dit dat leerlingen niet direct de gewenste keus maken. Volgeling worden van Christus is niet iets wat kan worden opgedrongen door de school of de docent.

6.3 Visie op de rol van docent

6.3.1 Geen perfecte maar échte christen

De docent is begeleider van leerlingen in het ontdekken van de wereld en hun roeping daarin. Hij stelt de leerlingen in staat om zelf de waarheid te ontdekken en durft los te laten (Roebben, 2011).

Dit vraagt van docenten niet om de perfecte christen zijn, maar een kwetsbare christen die durft te laten zien dat hij/zij leert van eigen fouten. Zij zijn beeld dragers van de identiteit van de school.

Docenten willen dit graag, maar geven aan dat ze hier graag intervisie willen met collega's om van elkaar te leren hoe ze hun leven als christen kunnen voorleven. Ze willen ook hun geloofsleven met elkaar delen om bemoedigd te raken en enthousiast in het delen van hun geloof met de leerlingen.

6.3.2 Leerlingen hebben een gids nodig

Christelijk burgerschapsonderwijs vraagt om docenten die leerlingen willen begeleiden en gidsen (Roebben, 2011) binnen de wereld vanuit hun eigen levensopvatting als christen.

Dit vraagt om betrokken docenten die een voorbeeld willen zijn voor leerlingen. Docenten dienen present te zijn voor leerlingen. Dit betekent aanwezig en beschikbaar zijn, zodat leerlingen ruimte ervaren om (levens)vragen te stellen. Dit helpt hun om zichzelf en hun roeping te ontdekken.

Docenten geven aan behoefte aan toerusting en intervisie te hebben om om te kunnen gaan met vragen van leerlingen. Ze voelen zich bekwaam voor het geven van hun vak, maar soms onbekwaam om buiten de grenzen van het vak er voor de leerling te zijn en deze te begeleiden in zijn ontwikkelingsproces.

7 Aanbevelingen

1. De doorvertaling van de christelijke visie uit het identiteitsdocument naar het onderwijskundige en pedagogische beleid verdient verdere uitwerking, met name op de rol van de docent en visie op christelijk burgerschap en burgerschapsonderwijs. Dit kan door de uitkomsten van dit onderzoek als basis te gebruiken voor verder onderzoek naar actuele visies op burgerschapsonderwijs en hoe het christelijk onderwijs gebruik kan maken van deze visies.
2. Er dient te worden gekeken naar de consistentie tussen de drie interne documenten op christelijke visie, zodat er een duidelijke lijn ontstaat van beleidsvisie naar onderwijskundig en pedagogisch document voor de werkvloer. Aandachtspunt hierbij is de formulering. Vermijd hierbij theologische taal die op meerdere manieren geïnterpreteerd kan worden. Gebruik hedendaagse taal waarin de docent zich herkent. Benoem concreet gedrag van docenten en leerlingen.
3. Creëer een hechte gemeenschap van christenen in de school. Docenten hebben behoefte aan verbondenheid met elkaar en willen de identiteit op de werkvloer laten terugkomen. Door het leven als christen samen te delen krijgen docenten energie en kracht om iets met hun geloof te doen naar leerlingen toe. Laat docenten met ideeën komen hoe ze verbondenheid met de leerlingen en elkaar kunnen creëren.
4. Richt het onderwijs zo in dat leerlingen vanuit de schoolomgeving, als veilige gemeenschap, in aanraking komen met andere opvattingen en laat de leerlingen de samenleving waarin ze terecht komen onderzoeken. Dit kan door gastcolleges, werkprojecten en maatschappelijke stages buiten de eigen (gereformeerde) context. De docent biedt veiligheid door de begeleiding van de leerlingen.
5. Docenten zijn beeld dragers van de identiteit. Het gaat echter niet alleen om het overdragen van normen en waarden, maar voorleven van alle aspecten van het christelijke leven en dit, op een professionele manier, te delen met leerlingen en te laten zien dat ze mensen zijn die fouten maken en niet altijd de perfecte christen zijn. Rust docenten toe om op een kwetsbare, maar professionele manier hun geloofsleven te delen met de leerlingen en geef docenten ruimte om van elkaar te leren hoe ze hun geloofsleven kunnen delen en voorleven in de klas.
6. Leerlingen hebben docenten nodig die present zijn en benaderbaar voor (levens)vragen. Hiervoor vragen docenten ruimte (momenten) en vaardigheden om gesprekspartner te zijn voor leerlingen. Dit kan enerzijds door docenten toe te rusten voor deze taak. Anderzijds kan gedacht worden aan andere vormen van mentorschap en begeleiding die de relatie tussen docenten en leerlingen versterkt.

Bijlage 1 Samenvatting sessies focusgroepen

Menso Alting College

Vraag 1

Discrepancie tussen gesproken woord bestuurder en theologische taal in het document. (taal)

De wereld is anders dan het koninkrijk van God, daar moet je als jongvolwassene mee dealen. (werkelijkheid)
(weerbaarheid)

Een plek waar God mooie en goede dingen doet, leer die zien. (openbaring)

Vraag 2

-Jezus als voorbeeld. (geloofsleven) (voorbeeldfunctie)

-Docent heeft voorbeeldfunctie. (voorbeeldfunctie)

-Wat laat je zien? Niet wat je vertelt, maar wie je bent. (authentiek)

-In staat zijn je eigen opvattingen niet bepalend te laten zijn. (reflecteren)

-Faciliteren van geloofsgesprekken. (verbondenheid)

Vraag 3 en 4

-Leerlingen leren hoe ze omgaan met mensen die andere keuzes maken, elkaar proberen te begrijpen.
(verbondenheid)

-Kun je je eigen opvattingen loslaten. (reflecteren)

-Leerlingen laten zien wat mooi en goed is in de wereld. (werkelijkheid)

-Structuur bieden in het dagelijks Bijbellesen en bidden. (toerusten)

-Verbinding met elkaar, niet alleen bidden en Bijbellesen. (verbondenheid)

Vraag 5

-Faciliteren van geloofsgesprekken. (verbondenheid)

Conclusies:

- 1) Iedereen mag er zijn. (pluriformiteit van opvattingen)
- 2) Open en liefdevolle houding naar elkaar, actief zijn in de wereld. (verbondenheid) (naastenliefde)
- 3) Voorbeeld zijn als christen, nadenken over de niet christelijke wereld. (voorbeeldfunctie)
- 4) Gesprek faciliteren met elkaar, docenten en leerlingen (interview)
- 5) Weerbaarheid bevorderen. (identiteitsvorming)

Vondelpad 1

Vraag 1

- Omschrijving zin is een open deur, weinig expliciet. (impliciet) (ideaal)
- Gods Koninkrijk is het goede leven. (levenswijsheid)
- Werkbaar, geeft namelijk ruimte en is niet belerend. (autonomie)
- Beleidszin, weinig concreet (impliciet)
- Huidige identiteit voldoet aan een aantal regels. (regels)
- Teveel focus op vaste dingen die je moet doen, zoals dagopening uit GRIP (regels)
- Te weinig focus op lesgeven (onderwijs)
- Er is geen methode hoe dit te doen, laat de docent dit zelf bepalen (autonomie)
- Genadeloosheid (haat)
- Oneerlijk (onrecht)
- Plek voor hun roeping (werkelijkheid)

Vraag 2

- Leven als een christen (voorbeeldfunctie)
- Wat je zegt moet overeenkomen met je leven (voorbeeldfunctie)
- Helpen is naast de leerling staan, niet tegenover (gids) (verbondenheid)
- Moraal kompas, normen en waarden (voorbeeldfunctie)
- Leren reflecteren (reflecteren)
- Hoe ga je om met collega's (verbondenheid)
- Creëer een sfeer van openheid en eerlijkheid in de klas (gemeenschap)
- Kwetsbaar opstellen (openheid)
- Authentiek zijn (voorbeeldfunctie) (authenticiteit)
- Blijde boodschap (evangelie) delen met leerlingen (voorbeeldfunctie) (toerusting)

Vraag 3 en 4

- Invloed in geloofsleven van leerlingen is beperkt. (gids)
- Respecteren van verscheidenheid (pluriformiteit) (verbondenheid)
- Botsende opvattingen benoemen (pluriformiteit)
- Niet christelijke visies onderwijzen (pluriformiteit)
- Genadeloosheid in de maatschappij laten zien, voorbereiden (werkelijkheid)
- Veilige plek voor leerlingen (gemeenschap)
- Kleine klassen, waar ruimte is voor gesprekken (gemeenschap)
- Ruimte voor zoekende leerling (verbondenheid) (autonomie)
- Weerbaar en zelfstandig maken in de maatschappij (werkelijkheid) (identiteitsvorming)

Vraag 5

- Eigen geloof toerusten (toerusting)
- Waar in verschillen onze doelen van die van openbaar onderwijs. (onderscheid)
- Met elkaar leren omgaan, gedrag is leidend (verbondenheid)

Zuidhorn

Vraag 1

- Geef verantwoordelijkheid aan docenten. Het is onze taak (autonomie)
- Op papier mooie ambitie, maar moeilijk uit te voeren (impliciet)
- Taal en denkbeelden zijn prima bij aan te sluiten (ambitie)
- Onderwerpen staan ver van mensen af. (impliciet)
- Wij moeten in gesprek komen met leerlingen, niet opdragen. (verbondenheid)
- Verscheidenheid is positief, positief benaderen. (pluriform)
- Andere formulering voor zin, te oubollig. (eigentijds)
- Leerlingen hebben verantwoordelijkheid, wij helpen ze daarbij. (verantwoordelijkheid)

Vraag 2

- Leven met God voorleven (voorbeeldfunctie)
- Leerlingen professioneel toerusten door bijv stage (verantwoordelijkheid)
- Open in gesprek gaan (verbondenheid)
- Er is geen vast antwoord (autonomie/vrijheid)

Vraag 3 en 4

- Het is een hoog ideaal (ambitie)
- Hoe kijkt een leerling aan tegen wat ik wil voorleven, wat onthouden zij (voorbeeldfunctie)
- We leggen het vast in kennis, maar vragen niet wat ze willen (betekenis/regels)
- De waarheid is in beweging en veranderlijk (autonomie)
- Ingaan tegen wereldse opvattingen en cultuur (gemeenschap) (tegencultuur)
- Uitgangspunt is christen zijn en dat deze zin ons ideaal weergeeft (ambitie)
- Bergrede is ideaal (ambitie)
- zonder sfeer en klik geen ideaal (verbondenheid)
- Christen zijn (voorbeeldfunctie)
- Prikkelen van spiritualiteit (gemeenschap)

Vraag 5

- Veilige werkomgeving (iedereen zelfde opvattingen) (gemeenschap)
- Gebed is belangrijke schakel (gebed)

Drachten

Vraag 1

- Voorleven en toerusten in plaats van helpen. (toerusten) (voorbeeldfunctie)
- Koninkrijk van God, wat wordt daarmee bedoeld? Tweerijkenleer? (theologische visie)
- Begeven is passief woordgebruik. Juist actief maken. (ambitie)
- Wereld is oubollig. Werkelijkheid is niet zwart wit. (ouderwets taalgebruik)
- Koninkrijk is het nu. (theologische visie)
- Impliciet taalgebruik, wat wordt er bedoeld? (impliciet)
- Een stap terug doen, identiteit als burger vormen. (identiteitsvorming)
- Kunnen wij dit waarmaken? (ideaal/ambitie)
- Koninkrijk zit van binnen (identiteitsvorming)

Vraag 2

- Als persoon wel, in mijn vak niet (didactiek) (toerusting)
- Identiteit van leerlingen vormen (identiteitsvorming)
- Voorleven van geloof (2x genoemd) (voorbeeldfunctie)
- Toerusten van leerlingen (toerusten)

Vraag 3 en 4

- Visie op de maatschappij laten ontwikkelen (visie)
- Realiteit in de school brengen, moslims, homoseksualiteit, evolutionisten en atheïsten (realiteit)
- Leerlingen confronteren met andere opvattingen. (realiteit)
- Principes van burgerschap meegeven, zoals Bergrede (toerusten)
- Vertellen dat ze geliefd zijn door God (identiteitsvorming)
- Harder maken en minder naïef voor de realiteit (voorbereiden) (realiteit)
- Stage lopen bij niet-christelijke bedrijven. Buiten veilige context (realiteit)
- Leerlingen leren hoe je keuzes maakt als christen vanuit eigen overtuiging (autonomie)
- Het gaat om de relatie met God (volgeling)

Vraag 5

- Intervisie op vestigingen, uitwisselen van ervaringen (2x genoemd) (intervisie)
- Samen eten en geloof delen (2x genoemd) (gemeenschap)
- Docenten toerusten. (toerusting)
- Ruimte geven voor ontwikkeling (toerusting)
- Hoe om te gaan met verschillende visies onder personeel (pluriformiteit)
- Goed pedagogisch klimaat (visie)
- Gebed (2x genoemd) (gebed)

Bijlage 2 Resultaten coderen Focusgroepen

Vondelpad 1

Vraag 1

Impliciet	2
Autonomie	2
Regels	2
Ideaal	1
Onderwijs	1

Vraag 3 en 4

Pluriformiteit	3
Realiteit	2
Gemeenschap	2
Gids	1
Verbondenheid	1
Onderscheid	1
Autonomie	1
Toerusten	1

Vraag 2 & 5

Voorbeeldfunctie	5
Verbondenheid	2
Gemeenschap	1
Reflectie	1
Openheid	1
Authenticiteit	1
Toerusting	1

Menso Alting College

Vraag 1

Impliciet taalgebruik	2
-----------------------	---

Vraag 3 en 4

Verbondenheid	3
Toerusting	1
Reflectie	1
Werkelijkheid	1
Pluriformiteit	1

Vraag 2 en 5

Voorbeeldfunctie	2
Authenticiteit	1
Reflectie	1
Verbondenheid	1

Zuidhorn

Vraag 1

Impliciet	2
Ambitie	2
Pluriform	1
Verbondenheid	1
Eigentijds	1
Verantwoordelijkheid	1

Vraag 3 en 4

Ambitie	2
Voorbeeldfunctie	2
Autonomie	2
Gemeenschap	3
Verbondenheid	1

Vraag 2 en 5

Gebod	1
Voorbeeldfunctie	1

Drachten

Vraag 1

Identiteitsvorming	2
Ambitie	2
Impliciet	2
Theologische visie	2

Vraag 2

Toerusting	2
Voorbeeldfunctie	2
Identiteitsvorming	1
Didactiek	1

Vraag 3

Visie	1
-------	---

Volgeling maken	1
Autonomie	1

Vraag 4

Realiteit	4
Autonomie	2
Identiteitsvorming	2

Vraag 5

Gemeenschap	2
Toerusting	2
Gebed	2
Intervisie	2
Visie	1
Pluriformiteit	1

Bijlage 3 Resultaten codering enquêtes

Vraag1:

Toerusting	12
Impliciet	9
Volgelingen	8
Ambitie	4
Ideaal	3
Visie	3
Voorbeeldfunctie	3
Gedateerd	1
Identiteitsvorming	1
Gemeenschap	1

Vraag 2:

Voorbeeldfunctie	18
Toerusten	6
Verbondenheid	5
Impliciet	5
Gids	4
Authenticiteit	2
Werkelijkheid	2
Luisteren	2
Presentie	1

Vraag 3:

Volgelingen	12
Toerusten	10
Verantwoordelijkheid	9
Identiteitsvorming	8
Autonomie	3
Voorbeeldfunctie	3
Zelfstandigheid	3
Naasteliefde	2
Gemeenschap	1
Zelfkennis	1
Pluriformiteit	1

Vraag 4:

Visie	10
Identiteit	7
Toerusten	6
Authenticiteit	5
Verbondenheid	3
Autonomie	3
Gemeenschap	3
Verantwoordelijkheid	3
Voorbeeldfunctie	3
Acceptatie	2
Gebod	2
Evangelie	2

Vraag 5:

Intervisie	10
Toerusting	8
Gemeenschap	8
Gebod en Gods Geest	6
Beleid	4
Verbondenheid	4
Didactiek	3
Presentie	2
Autonomie	1
Authenticiteit	1

Bijlage 4 Vragenlijst onderzoek GSG

In het onderwijsconcept staat beschreven waarvoor leerlingen leren binnen de GSG:

- Kwalificatie (diploma, eindtermen, kennis, beroep, vervolgopleiding)
- Socialisatie (burgerschap, sociale gerechtigheid, inzet voor algemeen belang, politieke, religieuze en levensbeschouwelijke tradities en praktijken, zorg om de schepping en oog krijgen voor je taak als christen in de wereld)
- Persoonlijkheidsvorming (zelfstandigheid, verantwoordelijkheid, volwassenheid, geloofsoverdracht, karaktervorming, moreel oordeelsvermogen, reflectie op eigen taak en handelen).

Op het gebied van zowel socialisatie als persoonlijkheidsvorming wordt de volgende zin genoemd: *“Wij willen leerlingen helpen zich als burgers van Gods koninkrijk te begeven in de wereld”*.

Over deze zin gaat dit interview. Ik wil u vragen deze lijst in te vullen en daarna samen in gesprek te gaan over deze punten.

Geslacht:

Leeftijd:

Werklocatie(s):

Vakken:

Kerkverband:

6. Wat roept bovenstaande zin bij jou op? Schrijf je eerste reactie op.

.....

.....

.....

.....

7. Weet je door deze zin wat er van jou als docent wordt verwacht? Licht dit toe.

.....

.....

.....

.....

8. Wat betekent het volgens jou dat leerlingen worden opgevoed tot burgers van Gods koninkrijk in de wereld?

.....

.....

.....

.....

9. Wat zou jij leerlingen, tijdens jouw lessen, willen meegeven wat hen helpt burger van Gods koninkrijk te zijn in deze wereld? (Als je dit al doet in je lessen, kun je hier een voorbeeld van geven?)

.....

.....

.....

.....

10. Wat heb je nodig om leerlingen te helpen burger van Gods koninkrijk te zijn in de wereld?

.....

.....

.....

.....

Bijlage 5 Identiteitsdocument GSG

Identiteitsdocument Gereformeerde Scholengroep (GSG)

Gereformeerd onderwijs voor christenen

1. Met de Bijbel op weg in de wereld

We komen in beweging. We starten een proces waarin we in een steeds veranderende wereld proberen de nieuwe vragen te beantwoorden vanuit de Bijbel.

De GSG is een organisatie met een gereformeerd karakter. We hebben, na het verschijnen van het onderzoeksrapport 'Diepe wortels, brede horizon', opnieuw doordacht wat het betekent om gereformeerd onderwijs te bieden aan jongeren in de 21ste eeuw. We hebben gekeken hoe je vanuit de traditie de verbinding maakt met het heden. Telkens terugkerend naar de Bijbel. We realiseren ons dat dit een proces is dat nooit stopt. Er zullen steeds vragen opkomen die om een hedendaags antwoord vragen.

Wij willen onze identiteit op een vitale manier behouden en uitdragen. Bij de borging van die identiteit vallen we niet terug op het onderscheidend vermogen van kerkgenootschappen omdat die niet meer dezelfde antwoorden geven op dezelfde vragen. Ook onze achterban is divers en dat maakt dat we nu als school expliciet aangeven waar we voor staan. We nemen onze verantwoordelijkheid voor de borging van het gereformeerde karakter van de school.

In dit document maken we duidelijk:

- dat we gereformeerd willen zijn
- dat we geloven in genade
- dat we elkaar nodig hebben

2. We willen gereformeerd zijn

De GSG is een organisatie die voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs verzorgt in Noord-Nederland. Op het Gomar College en op ROC Menso Alting wordt jongeren onderwijs geboden vanuit de gereformeerde levensvisie. Leerlingen en studenten wordt geleerd het voorbeeld van Christus te volgen en naar de Bijbel als gids te luisteren.

Daarbij denken we aan:

- het verzamelen van kennis
- het ontwikkelen van inzichten en overtuigingen op allerlei gebieden
- het ontwikkelen van een levenshouding waarin naastenliefde, vergeving, respect en dienstbaarheid centraal staan. In dat perspectief worden zij opgeleid voor een beroep of diploma.

De GSG hecht waarde aan haar gereformeerde wortels. De oprichters hadden een type school voor ogen waarin de gereformeerde geloofsinhoud doorwerkt in het onderwijs. Zij vonden dit belangrijk voor de vorming en toerusting van leerlingen en studenten. Antwoorden op (levens)vragen zochten zij in de Bijbel en in de belijdenisgeschriften. Nog steeds kan voor antwoorden op dergelijke vragen geput worden uit deze waardevolle bronnen. Ze zijn onderdeel van onze gereedschapskist en vinden een plek in onze statuten. Daarbij geldt de Bijbel als fundament voor ons denken en handelen en de belijdenisgeschriften als deel van de gereformeerde traditie.

3. We geloven in genade

We zijn in beweging gekomen en nemen onze eeuwenoude basis mee.

Wij geloven in de drie-ene God.

In God de Vader, de schepper van hemel en aarde. Hij bestuurt de wereld en zorgt voor ons als een vader. Ook al keert de mens zich van God af, toch neemt God steeds weer het initiatief om hem op te zoeken en de relatie met hem te herstellen.

Wij geloven in Jezus Christus, Gods Zoon, die mens werd en zijn leven heeft gegeven om de zonden van de mensen te verzoenen. Als overwinnaar over de dood stond hij op uit het graf en heeft hij de macht van het kwaad gebroken.

Wij geloven in de heilige Geest, die ons helpt Christus te volgen, het kwaad te bestrijden en een nieuw leven te leiden.

Wij verwachten de opstanding van de doden en zien uit naar het eeuwige leven in Gods nieuwe wereld.

Dit is wat we geloven op grond van de Bijbel, Gods goede boodschap voor de wereld. Wij kennen God ook door om ons heen te kijken naar zijn schepping. In de ordening, de complexiteit, het oneindig universum zien we elke dag zijn hand. Dit geloof is de basis van ons leven: het inspireert ons denken, zet ons aan tot handelen en geeft richting aan ons spreken. Het vormt ook het uitgangspunt voor onze pedagogische en onderwijskundige visie.

We willen mensen tot bloei brengen

Uitgaande van die waardevolle erfenis willen we leerlingen/studenten vertellen over de God die ons kent en hen onderwijzen in kennis van de Bijbel en de betekenis van het christelijk geloof. Dit geloof bepaalt onze visie op mens en wereld. Het werkt door in onze omgang met leerlingen/studenten en collega's, in de lessen, in ons gedrag en in de inhoud van de vakken die we geven. We vinden het ook belangrijk om leerlingen/studenten te begeleiden in de confrontatie met denkbeelden en levenskeuzes van niet-christelijke achtergrond. Wij geloven dat mensen werkelijk tot bloei komen als ze God leren kennen.

Dagelijkse vergeving nodig

We ervaren dagelijks de gebrokenheid van ons bestaan. Steeds weer hebben we vergeving nodig voor de fouten die we maken. Maar we zijn geen mensen zonder hoop: God geeft ons in Christus kracht om te veranderen en ons leven te beteren. Omdat we beseffen dat ons veel vergeven is en moet worden, willen we aan de ene kant mild zijn tegenover leerlingen/studenten en collega's. Tegelijk brengt de realiteit van het kwaad ons ertoe grenzen te stellen en tegen te gaan wat verkeerd is.

Christus volgen

We zien elk mens als een uniek schepsel van God, geschapen naar zijn beeld. We willen daarom onze leerlingen/studenten leren in geloof het voorbeeld van Christus te volgen en een levenshouding te ontwikkelen waarin naastenliefde, vergeving, respect en dienstbaarheid centraal staan.

We geloven dat de mens het beheer over Gods schepping is opgedragen en zien onze plaats in de maatschappij in het licht van die opdracht. We erkennen dat ieder mens daarvoor zijn eigen talenten heeft gekregen. Daarom willen we in ons onderwijs de leerlingen/studenten helpen hun talenten te ontwikkelen. We willen hun kennis en vaardigheden bijbrengen om hun taak in de maatschappij goed te kunnen vervullen. Bovendien willen we hun leren zich verantwoordelijk te weten voor de mensen om hen heen, voor de schepping en voor de samenleving, dichtbij en veraf. In dat perspectief willen we hen opleiden voor een beroep of een diploma.

We hebben een God die ons heeft uitgekozen en een genadeverbond met ons heeft. *Vanuit het besef dat dit verbond en de genade die God ons geeft allesomvattend is en ons hele leven raakt kunnen we*

naast elkaar staan als we tekortschieten (Genade raakt je hele leven, Tim Keller). In een klimaat waarin geleefd wordt uit genadebesef, wordt kwaad kwaad genoemd en is altijd plaats voor vergeving. Deze houding verwachten wij van iedereen in de gemeenschap van onze scholen. Laat onderstaand plaatje voor ons een hulp zijn om de goede balans te vinden om van genade te blijven leven.

Leven uit genade heeft twee grote vijanden die dat leven bedreigen. Aan de ene kant het wetticisme dat veel weerstand oproept, maar aan de andere kant soms klakkeloos wordt ingeruild voor het relativisme. Wij willen graag blijven leven uit genade en dat uitstralen aan iedereen die het horen wil.

4. We zijn samen op reis

Op onze reis hebben we elkaar nodig: de leerlingen en hun ouders, de docenten en de medewerkers. We willen een hand en een voet zijn voor elkaar. We zijn erop uit om samen de route te gaan en onze doelen te bereiken. Gods Woord is ons kompas. We laten ons leiden door Heilige Geest die onze Gids is. We erkennen en waarderen de verschillen die er tussen ons zijn. Die vormen een bron van inspiratie voor onze omgang met elkaar en met God.

Plaats,

Datum,

Handtekening,

Bijlage 6 Personeelsbeleid Gereformeerde Scholengroep

De Gereformeerde Scholengroep is een gemeenschap van gereformeerde scholen die bestaat uit het Gomarus College, ROC Menso Alting en het Dienstencentrum.

De gereformeerde identiteit vormt de drijvende kracht van het werk dat in de scholen gebeurt.

Zowel op ROC Menso Alting als op het Gomarus College gaat het bij het geven van gereformeerd onderwijs om:

☐ Toerusting van leerlingen en studenten met het oog op de kwalificaties die de leerling/student moet halen die leiden tot een diploma of beroepskwalificatie.

☐ De vorming van de persoon waarbij het gaat om voortgezette geloofsvorming (volgens de uitgangspunten zoals beschreven in het identiteitsdocument) in de context van de school en in de context van de beroepsvorming. Het gaat hier om de vorming van het karakter, moreel oordeelsvermogen en vermogen tot reflectie op eigen taak en handelen.

☐ Toerusting voor het dragen van verantwoordelijkheid in de samenleving, in Gods wereld. Het aanleren van de bereidheid om te leven en te werken tot zijn eer. Hierbij gaat het om het aanleren van een vanzelfsprekende inzet voor het algemeen belang, oog krijgen voor de taak van christenen in Gods wereld.

Vanuit onze grondslag, zoals beschreven in de statuten, formuleren wij in ons Identiteitsdocument de identiteit van onze organisatie.

Wij verwachten op dit terrein van iedere medewerker:

- hartelijke instemming met de gereformeerde identiteit van de GSG;
- dat hij/ zij een belijdend christen is die Christus wil navolgen in zijn of haar leven;
- dat hij/zij betrokken is bij een christelijke gemeente;
- de bereidheid en het vermogen om persoonlijk bij te dragen aan de realisering/ ontwikkeling (afhankelijk van de functie) van deze identiteit in de schoolpraktijken (voorbeeldfunctie, voorgaan bij dagopeningen en vieringen, mee ontwikkelen van visies en vakinhouden, integratie in de dagelijkse praktijk van het lesgeven);
- competent of bereid competent te worden voor de taak binnen de GSG;
- bereidheid tot blijvende toerusting.

Door ondertekening van de akte van benoeming verklaart ondergetekende zich in woord en gedrag persoonlijk te verbinden aan de identiteit van de school zoals verwoord in het Identiteitsdocument. Wanneer ondergetekende dit niet langer kan verklaren, of wanneer werknemer niet langer voldoet aan de identiteitsvereisten zoals beschreven, is dit reden voor ontslag. Ondergetekende zal, indien na het ondertekenen van de akte van benoeming persoonlijke omstandigheden zodanig wijzigen dat die akte desgevraagd niet meer ondertekend zou worden, dit zelf direct in gesprek brengen met de leidinggevende.

Beleid bij niet langer voldoen aan identiteitseisen

Wanneer de medewerker niet langer aan de identiteitsvereisten voldoet vervalt een belangrijk onderdeel van de benoemingsgrond. In een dergelijke situatie wordt, samen met de betrokken medewerker, afgestemd op welk moment het vertrek uit de organisatie daadwerkelijk zal plaatsvinden. Uitgangspunt van het vertrek is dat dit vorm krijgt op basis van wederzijds goedvinden. De afspraken worden vastgelegd in een vaststellingsovereenkomst.

De werkgever biedt in dergelijke gevallen tijd en faciliteiten met als doel om van werk naar werk te kunnen bewegen. Deze faciliteiten kunnen onder andere bestaan uit een outplacementtraject, middelen voor scholing, tijd voor stage en/of werkervaringsplaats elders. In beginsel is het uitstroomtraject beperkt tot een periode van 6 maanden. In overleg kan deze periode worden verlengd.

Uitwerking van het identiteitsdocument voor de dagelijkse praktijk

1. Sollicitanten

Om de doelen van de GSG en daarmee van de onder haar vallende organisaties tot uitvoering te brengen, werken bij de GSG overtuigde en betrokken gelovigen. Zij zijn zelf drager van de identiteit, en kunnen deze belichamen en uitdragen. Zij zijn zelf geraakt door de blijde boodschap van God die alles regeert en van Jezus' verlossend werk en van het vernieuwend werk van de Heilige Geest. En ze kunnen dit aan leerlingen en studenten verwoorden en praktisch voorleven.

Zij zijn onze goede bomen die goede vruchten voortbrengen waaraan we hen herkennen.

Onze vruchten

- A. Als medewerkers zijn we ons ervan bewust dat we in de school belangrijke identiteitsdragers zijn, zowel door onze persoon als door ons spreken en handelen. Onze intentie en ons commitment is om daar op een goede en opbouwende manier gestalte aan te geven.
- B. We streven in ons optreden naar een goede balans van persoon en functie. In de school zijn we 'professionals' aan wie door de school taken en verantwoordelijkheden zijn toegekend die boven persoonlijke opvattingen uitgaan. We brengen daarbij onze eigen ervaringen en inzichten in de omgang met leerlingen en studenten op een integere manier in. Met inachtneming van de gereformeerde identiteit van de GSG.
- C. Over onderwerpen die vragen om een antwoord omdat ze spanning oproepen tussen identiteit en de praktijk van het onderwijs gaan we in gesprek. Het kan zijn dat iemands persoonlijke overtuiging anders is of wordt dan verwoord in het identiteitsdocument. Hij/zij wordt daarin uiteraard voor het eigen geweten vrijgelaten, maar van hem/haar wordt verwacht dat hij/zij zich in het schooldomein conformeert aan wat hij heeft ondertekend.
- D. Wij vinden het belangrijk dat opvattingen van medewerkers op belangrijke punten in harmonie zijn met de identiteit van de school. Daarom organiseren we toerusting en gaan met elkaar in gesprek over de brede gereformeerde religie op hoofdzaken die voor de identiteit van de school van belang zijn. We zijn bereid om met iedereen het persoonlijk gesprek aan te gaan over onderwerpen zoals: leer en leven, omgaan met de schepping, leven met zondebesef en het aanpakken van het cadeau van genade.

Op deze manier willen we in toewijding aan God en aan onze 'school-naasten' deze vrijwillige verplichtingen op ons nemen om zo goede identiteitsdragers te zijn.

Er wordt een hulpmiddel voor de sollicitatiecommissies gemaakt, omdat het zeker in de beginfase van belang is dat we zorgen voor borging van de nieuwe benoemingseisen. We willen van elkaar leren en casussen met elkaar bespreken.

2. Medewerkers

Wat bij sollicitanten staat geldt natuurlijk ook voor medewerkers. Wanneer je eenmaal bij de GSG werkt volgt daaruit dat je regelmatig scholing ontvangt op het punt van identiteit. Dat je (geloofs)gesprekken voert over identiteit (tijdens functioneringsgesprekken, teamgesprekken) die dieper gaan dan gedrag maar ook raken aan de overtuigingen en de relatie met Jezus Christus. Die gesprekken voeren we a.d.h.v. de volgende drieslag:

- Je kent en onderschrijft de identiteit van de school. - Je kunt aangeven/bewijzen vanuit de (onderwijs)praktijk hoe jij daaraan bijdraagt. - Je kunt uitleggen hoe deze manier van werken bij jou past als christen.

Waarderen van verschillen

We zijn ons er van bewust dat er tussen christenen over allerlei onderwerpen niet altijd eenheid van inzicht en beleid bestaat. We vinden het belangrijk om over zulke verschillen van opvatting altijd integer en met respect te spreken en ook om rekening te houden met wat jongeren van hun ouders en in hun kerkelijke gemeenschap meekrijgen. Als medewerkers willen we onze leerlingen/studenten de essentie en de argumentatie van verschillende zienswijzen laten zien*. We stimuleren hen om bij het licht van Gods Woord en onder leiding van de Heilige Geest zelf in alle vraagstukken het goede spoor van geloven en leven te vinden. We willen daarbij terughoudend zijn om onze particuliere inzichten en toepassingen in bijzondere onderwerpen als richtinggevend aan de jongeren mee te geven. Dat geldt vooral als we weten dat het om omstreden kwesties gaat.

**Antwoorden zoeken we in de eerste plaats in de bijbel, daarnaast in de gereformeerde belijdenisgeschriften. Voor iedereen die de gereformeerde leer kort, overzichtelijk en helder uitgelegd wil hebben verwijzen we naar het boekje van Jasper Klapwijk: Gelukkig gereformeerd!*

3. Ouders die hun kind aanmelden/studenten die zich aanmelden.

Momenteel zijn er uitgewerkte procedures. Zo nodig zullen we die aanpassen.

4. Leerlingen/studenten

Uiteindelijk, of liever in de eerste plaats, moet dit allemaal leiden tot een borging in de schoolcultuur en in de lessituatie. Meer en meer zal de identiteit van onze scholen levend onderdeel zijn van de interactie tussen medewerkers en leerlingen/studenten en terugkomen in onze pedagogische en didactische aanpak. Wat betreft dat laatste sluiten we aan bij het landelijk LVGS-project Identiteit als sterk merk.

Bijlage 7 Onderwijsconcept GSG.

Dit document is 21 pagina's en vanwege het formaat niet bijgevoegd. Het is opvraagbaar bij mij of bij de GSG.

Bijlage 8 Geluidsopnames focusgroepen

Geluidsopnames van de focusgroepen zijn te beluisteren via onderstaande link.

<https://1drv.ms/f/s!Av06PY6agIUrsWwmE2jAW8Q2oSO2>